

Ex Libris
Marchionis
Salsae

COMME
JE
FUS

LEONARDI

DE PORTIS IVRISCONSVLTI VI
CENTINI DE SESTERTIO PE
CVNIIS PONDERIBVS ET
MENSVRIS ANTIQVIS
LIBRI DVO.

EGNATIVS LECTORI.

IHIL Erat in oī lr̄aria re nostrati ꝑplexū inuolutūue magis: q̄ hæc ipsa priscoꝶ numeroꝶ explicandi ratio. nihil īplicatius olim ēt doctis hoībus uisum: q̄ cū ueterē auri argētiqꝫ usum: numismata: eoꝶ precium: multaꝶ deniqꝫ reꝶ pondera: ac mēsuras attigissent. Quare ita plane factū ut millesimū & amplius abhinc annū res hæc tota maxime necessaria & perutilis nr̄is hoībus aut relicta: aut ignorata sit. Et iacuisset hæc sane pars diutius altissimis oppressa tenebris, nisi Portius noster cū Maioꝶ suorū gloria celebris, q̄ Vicētiæ iāpridē florēs longe lateqꝫ terrā Italiā hodie peruagat̄: tū sua laude illustris rem obscurā primus tentare ausus feliciter illustrasset. Nec uero uendicatā hāc Portio nr̄o ut auctori palmā docti hoīes (vt opinor) inique ferēt. siqdē meminerūt illi multos iā ānos huic egregio hoīs inuēto testimoniū in annotationibus in Tranquillū meis a me eē tributū. Est. n. hic uir cū cæteris artib⁹: quæ qdē dignæ libero sint, ornatus oīb⁹: tū acer inuestigator & diligēs eaꝶ reꝶ: quæ suapte natura inuolutæ: cū primū ingenio & īdustria explicatæ fuerint: magnā laudē hoī pariant. Erit igit̄ hic tibi libellus lector optime studiosius pellegendus. hūc tu ut ī manib⁹ frequēter habeas, non solū Portii ipsius gr̄a: cui etiā atqꝫ etiā debes: ueꝶ etiā rei ipsius pulchritudine & fructu uelim. nec ille plane expectationē frustrabitur tuā. Nā cū oīum studiorū: literarūqꝫ cognitio expetēda nobis sit: hæc quoqꝫ pars minime contēnenda. qua qd sit sestertiū, qd talētū, quæ auri argētiqꝫ priscis seculis ꝓportio, qui ꝓuinciaꝶ regūqꝫ ueteꝶ, ac Romani maxime Imperii redditus fuerint: mensuræ deniqꝫ ueteres omnes ac rerum ponde

ra explicantur. quod si hodie in una altera ue Ciuitate magni sæpe uiri iudicati sunt illi, qui aut perite rationes confi ciant, aut omnem explicandæ pecuniæ traiiciendæ ue rationem probe calleant (siquidem in omnibus imperiis pecuniaria hæc ratio plurimum ualere semper existimatur: ut non male bellorum nerui & regnorꝫ thesaurus esse dicatur) quid de Portio sentias? qui breui admodũ opusculo uelūti in tabella, pictum tibi uniuersum hũc orbem (vt ita dicam) pecuniæ depinxerit: ut omittam eum fructũ, quẽ humanioris literaturæ nostratis studiosi iam maturum ex Plinio, ex reliquis percipient, qui ante hac acerbitate immaturitateq; sua, quod ad hanc partem attinet: ingratus haberetur & iniucundus, bene Vale.

LEONARDI DE PORTIS IVRISCONſulti Vicentini de Seſtertio Pecuniis ponderibus & menſuris Antiquis, Liber Primus.

OMMERCIA RERVM permutãdo cuiq; ſuperflua & neceſſaria: & cepiſſe ratio ſubeſt: & certiſſimi autores prodidere: poſtea emptiones & uenditiones ex uſu & commodo repertæ, quom metalla iam in hominum cognitionem deueniſſent: quibus diuerſa poſtea precia ĩpoſita ſunt, prout, quæq; ſpecioſa cõmoda aut rara credita. aurum uero cur aliis precio & dignitate: præſtet non ex his tantum proceſſiſſe: ſed ratione naturali & ex arcanis philoſophiæ deprompta pleriq; crediderunt. quippe cum natura: cui nihil perire poteſt: in continua tamen ſuarum partium trãſmutatione uerſetur: eas merito præſtãtiores: quæ huiuſmodi trãſmutationi minus obnoxiæ reperirentur: homines exiſtimarunt ut magis defecatas & propius ad naturam principiorum accedẽtes: quæ ſane incorruptibilia ſunt: & ſua puritate ab omni iniuria conuerſionis præſeruantur. Cum igitur aurum cui nihil igne deperit nec ſitu: nec flammis corrumpatur: nec in aliam ſpeciem quo minus naturam ſuam retineat: tranſmutari poſſit: non facilitate: pondere: colore quibus multis cedit: ſed ut perfectum naturæ opus: nedum aliis metallis ſed omnibus illius partibus dignitate præſtantius & precioſum magis non immerito iudicarunt: quibuſdam paucis exceptis ut carbuncu-

Aurũ cur aliis præstet,

lis:adamantibus: & aliis non permultis eadem fortasse ra-
tione uel solo luxu & hominum libidine commendatis. Cū
metalla igitur ad commercia uetere illo permutandarum
mercium usu commodiora in usu esse cepissent: una cum his
statim cupiditates & earum comites fraudes & auaricia &
cuncta scelera prodiere. Quæ bona omnia & commoda bo-
nis initiis reperta ad malos semper exitus & hominum per
niciem conuerterunt. Hinc Promethei fabulam originem
cœpisse reor: quom furatum ignem Ioui .s. rerum cognitio-
nem & prudētiam e cœlo traxisse: cum in maliciam conuer
sam animaduerteret: pœnituisse illum credi par est. & aqui
lam eius iecur cupiditatis sedem & causam incessanter ro-
sisse non sine occulto & utili mysterio finxit antiquitas. quo
pœnitentiam & pœnam obiter significaret eius: qui morta
le gen⁹ sua illa felici & beata simplicitate priuasset. hinc il
la iniqua & vulgata metallorum insectatio ueluti malorum
omnium causam præstiterunt: cum iure ac merito nerui ter
ræ & præcipuum naturæ opus appellari possint. prius enim
ex iis utilitates: postea cōmercia repta sunt. Quæ. N. exer-
ceri ars? quid utile? quid pulchrū fieri sine ferro potest? & si
ad cedes & urbium ex pugnationes & ad omnia mala hoīes
postea conuertere: qd est quod ferro imputetur? æris argen
ti auri & aliorum metallorum commoda ad medicinam &
alios necessarios usus longum esset referre: si ex cupiditate
tanti boni orta est auaricia & inde omnia mala cur metalla
insectamur? sed illis omissis: non ne commercia & homi-
num conuentus his præcipue constant? non ne mutuo usu
& consuetudine disciplinæ & artes inuentæ? ex quibus pru-
dentia: iusticia: pietas: & reliquæ uirtutes originem traxe-
re: non ne ciuitatibus & oppidis fabricandis occasionem

prestitere? profecto quod intelligant: quod cognoscát: qđ a feris distét: & deniq; quicquid boni habeát mortales: pro maiori parte metallis accœptũ ferre possunt. quod non solum ratione: sed etiam exemplo iam domestico demõstrari potest. Quanto minus a feris suis, elephátis, simiis, & aliis huiusmodi paulo mitioribus q̃ a nobis differunt homines illi in extremis mundi partibus ab hispanis nuper inuenti? cur cum eandem faciem & membra habeant non eosdé sensus & iudicia? Non has differétias natura fecit. cui satis fuit hominum genus ad percipiendas disciplinas idoneum magis q̃ cætera animalia procreare. ipsi homines mutuo usu se inuicem docentes quod quisq; sciret: prudentiores effecti sunt: fient aliquando & illi postea mali: ut nos: & eorum malicia non commercia metallis contracta erunt in causa: Quibus sublatis omnes quidem artes: mores: disciplinæ: & cuncta bona una deficerent: & citius nos illis hominibus pene feris similes: q̃ nobis illi efficerentur. Sed longius fortasse q̃ decuit: euagatus sum: ut diluerem immeritam calumniam præcipui boni: Ad proposita nunc accedã.

¶ Rudibus metallis primo teretibus ut uirgulis: uel in latitudinem diffusis postea ad reprimendas adulterantium fraudes signatis ĩ comm rciis usos fuisse mortales satis constat. quibus diuersis imaginibus impressis hominum & animalium: ut sagittarii: noctuæ: & aliarum rerum diuersa nomina imposita sunt: ut Darici Philippei a regibus. a ponde re numero & rebus impressis græcis drachmæ: Tetracini: oboli: minæ: latinis Denarii: bigati: quadrigati: sestertia & generali uocabulo nũmi: seu pecunia appellati sunt. Quorum nomina & precia adeo iam uoluentibus seculis in desuetudinem abierant: ut pauci quid denarii: minæ: talenta:

paucissimi qd sestertia : uel forte nulli (absit uerbo inuidia) nostro æuo intelligerent: ita ut scirent pecuniis nostri temporis conferre. Quapropter quom stipẽdia militum: redditus: & thesauros populorum & regum tributa gentibus imposita: conditiones federum: priuatoꝝ diuitias: impensas ædificiorum: deniqꝫ precia rerum apud antiquos auctores posita: unde multa in exemplum & ad nostram institutionem trahi possunt: cognosci maxime operæprecium arbitrarer: quid in hac materia confusa & difficili inuenerim utilitate rei: & multorum stimulis impulsus qualicunqꝫ stilo tradere constitui: cum in huiusmodi rerum cognitione non stili gloria: sed inuenti utilitas censeri soleat: eoqꝫ magis in hoc quia in discutiendis his nedum pecunias sed pondera antiqua obiter quoqꝫ excutere & nostris conferre necesse fuit. Quibus liquorum & seminum mensuræ facillima disquisitione elici & cognosci poterunt: quod maxime legentibus utile & iocundũ fore putaui. His paucis præmissis: quæ professus sum: aggrediar. Diuersi ponderis & nominis fuisse talẽta apud antiquos satis constat: Egyptium: phœnicium: babylonium: & alia quoꝝ rationes pretermisi: qꝫ ad ea quæ dicturus sum: non multũ conferre existimaui. sed duo præcipue in usu fuisse: uidelicet maius euboicum appellatum: quod in se habuit mnas quas latini minas dixere octoginta: & Atticum quod sexaginta: mina in se habuit drachmas centum. Drachma scrupulos tres: scrupulus obolos duos: obolus siliquas tres: Libra romana quam eandem fuisse qua nos utimur nedum coniectura: sed uera computatione puto me reperisse: uncias in se habuit duodecim: uncia drachmas octo: & sic libra drachmas nonagintasex: Vnciæ & Drachmæ in numero nostræ & antiquæ libræ conue

niunt:quia totidem nostram librã constituunt: Drachmas uero, & uncias antiquas nostris conuenire duplici argumento & utroq; probabili: & quasi demonstratiuo puto deprehendisse: cum apud antiquos: & nostro æuo drachmam esse octauam partem unciæ constet & denarii antiqui: quos frequentiores pondere drachmæ fuisse iferius apparebit: nũc diuersissimus in regionib' reperti octo nostram (sicut & antiquam unciam) et nonagintasex librã impleant. Præterea sicut uncia nostri temporis charactos. cxliiii. continet: quo pondere fere minimo monetarii, & aurifices nunc utuntur. Drachma uero quæ est octaua pars unciæ caractos. xviii. ita antiquam unciam & drachmam totidem siliquas: ex computatione p̃missa apparet habuisse: Siliquas uero antiquas nostris charactis conuenire & nomine / & effectu omnibus: qui experiri curabunt constare poterit. Quia pro siliqua semina illius pomi siue fructus quẽ Græci ceratiũ, Nostri uulgo nunc charobam appellant accipiebant: & inde græco corrupto uocabulo pro siliquis characti nomen in usu esse cœpisse librando deprehendi / quia eiusdem sunt ponderis / si semina pleniora / & matura / & non flaccida, & exhausta eligantur: Sed Romani in mẽtione pecuniæ: & maxime sestertii / ut inferius demonstrabitur. Mina. s. pondo inferius declarando: & non sua libra communi usi sunt / ut in numero rotundo: uidelicet drachmarum centum / ut talento / & sestertio conueniret. Libra Attica ĩ se habuit drachmas. lxxv. quæ postea in pondere aliarum rerum in suo statu perseuerauit: in pecuniis uero ut sine detrimento creditorum debitores subleuarentur / ex decreto Solonis ad centum drachmas excreuit: & Mina appellata fuit (ut Plutarchus in eius uita) Hæc quæ de talẽto / mina & aliis ponderibus superius

dixi / si quis exquirere uoluerit / præter ea: quæ sparsim apud auctores reperiuntur ordine omnia in tractatu metrico de ponderibus in uolumine Prisciani īserto uideri potest. Pondera antiqua nostris conferre meus labor fuit / quæ ad declarationem sestertii / ut necessaria præmisi: Athenienses aliquando non solum diuitiis / celebritate / potentia: sed etiā bonis artibus / disciplinis / moribus / institutis / & maxime politia: & elegātia floruere: quos Romani potentiam adepti cognoscentes cæteris præstare gentibus / in multis imitati sunt diuersi ponderis: ut & aliæ gentes argenteum nūmum signauerunt / & drachmas / & tetracinos a pondere cognominatos: sed in præcipuo usu habuerūt: nummos pondere: & nomine drachmæ: & alios diuersi ponderis effigie noctuæ signatos: qui adhuc frequentiores in ruinis: & apud auctores maxime græcos in mentione pecuniæ reperiuntur: & in prælegato tractatu fit mentio: & Plutarchus designatis effigie noctuæ in uita Lysandri / & alibi de drachmis attestatur / Romani rudi ære primum / sed post Seruium Tullium regem signato usi sunt: ut asses qui primum librales teste Plinio / loco inferius adducendo: & Gellio libro. xx. cap. primo urgente bello untiales cum nota Iani bifrontis: & rostri nauis: & alii effigie pecudum / unde pecuniæ dictæ signati fuerunt: cuius notæ, & ponderis antiquissimos uidi, & appendi. Argento signato uti cœpisse Romanos quinq; annis ante bellū Punicum attestat͛ Plinius libro. xxxiii. cap. iii. & quia nummus argenteus pro decem libris æris permutabatur: denarius appellatus est pro quinis quinarius: sestertius pro duabus libris & semisse: Sed quum postea asses vnciales fieri ceperunt placuit denarium pro assibus. xvi. Sestertium pro quatuor permutari / & sic semp sestertius fuit

quarta pars denarii, quem tamen(ut nomẽ significat) in sti pendiis:& apud auctores in mentione pecuniæ semper pro decem assib⁹ receptum fuisse Plinius loco superius adducto testat᷑: & Plutarchus in uita Camilli quum scribit ei pœnã indictam a Populo.xv.assium: declarat eam summã.M.D. drachmas conficere. Liuius eodẽ loco.xv.mill.grauis æris fuisse dãnatum:& Liuius in actis Seruii Tullii regis in mentione census scribit primam classem ex iis:qui centum millia æris: uel supra census haberẽt.Secũdã ex iis:qui a.lxxv. millibus usq; ad cẽtum millia. Dionysius Halicarnaseus eodem loco scribit primam classem fuisse ex iis, qui cẽtum minas, uel supra haberẽt in cẽsu: Secũdam a decem drachmarum millibus / quæ summa eadem est usq; ad.lxxv. minas. Item Liuius libro sexto primæ Decadis scribit Camillo dictatori per Tribunos Plebis quingentoꝝ milliũ æris mulctam indictam: si quid pro dictatore egisset. Plutarchus eadem scribẽs quinq; myriadum drachmarum argenti pœnã indictam:quæ summa quiquaginta millia denarioꝝ significat:quæ decies multiplicata quingenta millia æris efficiet: & ex hiis, & reliquis : quæ sequũtur apparet:quom apud auctores pœna uel præmium grauis æris reperitur semper intelligi debere de assibus qui.x.singulos denarios representabant: et denarios pondere drachmæ in frequentiori usu fuisse:quos ut asses uariante tempore mores uario pondere signatos:et tandem ad imitationẽ Atticoꝝ in Drachma resedisse opinor. Denarium Romanum:siue Nummũ argẽteum reperio aliquando fuisse pondere drachmæ adiecta parte tertia:et sic scrupulorum quattuor. Tres.n.scrupuli faciunt drachmã:et iste denarius ad computationẽ Talẽti magni conuenit:quod erat minarum.lxxx.et librarum Ro-

manarum.lxxxiii: et vnciarum.iiii.et sic eodem modo sex millia huiuscemodi denariorum: qui scrupula continent quattuor / faciunt talétum maius / quo eorum qui Drachmæ sint pondere / talentum minus / quod erat minarum.lx.et.lxxii. huiusmodi deinde signabantur ex libra argēti: et de hoc denarii quattuor scrupulorum intelligit Liuius libro quarto Decadis quartæ ppe finé: quū dicit signati argēti.lxxxiiii. fuere atticorum tetracinorum / trium fere denariorum in singulis est pondus: cum tetracini dicantur a quattuor drachmis: et sic scrupulorum duodecim: et cum singuli tetracini essent ponderis trium denariorum: apparet denarios aliquando fuisse ponderis quattuor scrupulorum.s.drachmæ addito scrupulo: Alium fuisse et frequentiorem / ex quibus multi antiquissimi adhuc reperiuntur, pōderis parum ultra drachmam: adeo q in qualibet uncia drachma comminueretur, et sic ex uncia denarii septem: Et de hoc credo intellexisse Plinium libro.xii.capite ultimo, quum scribit / drachma Attica fere denarii argentei habet pondus: sed ita expresse exponit Cornelius Celsus libro quarto capite.xii. de ratione ponderum / quum dicit in uncia pōdus denarii septem: et huic computationi conuenit auctoritas Plinii, quem Hermolaus uitiatū credidit libro.xxxiii.capite.viii.i fine quum dicit Iustum esse ex libra argenti.lxxxiiii.denarios signari: quem locum Hermolaus ut uitiatum correxit, et tamen si recte computetur q in uncia sit pondus denariorum septem: Ex duodecim unciis, et sic ex libra potuerūt signari.lxxxiiii. denarii. deniq crescente auaricia ad imitationem Græcorum pondere drachmæ denarii signari ceperunt: et ii frequentiores apud authores, et in ruinis: et in thesauris passim reperiuntur, et talento / et minæ / et sestertio magis conueniunt:

ex quibus plurimos antiquissimos, et diuersis notis signatos diuersissimisq; in regionibus repertos uidi, et appensos omnes ponderi drachmæ conuenire deprehédi: quod maximã fuisse coniecturam Romanæ iustitiæ regi Taprobanes Plinius attestatr libro.vi.capite.xxii. quum in captiua pecunia denarios pari pondere: et diuersarum imaginũ reperisset: et si magnitudines: et non imagines in libris impressis corrupte legatur: tamen in antiquissimo manuscripto imagines & non magnitudines legi & recte: & hos fuisse proprie denarios: uel magis communes attestatr Liuius libro quarto Decadis quartæ: Vltra q̃ hui⁹ ponderis frequẽtiores adhuc reperiuntur: & inferius authoritate aliorum comprobabitr, quũ scribit Achæos a Flaminio admonitos redemisse suos itali generis per totam Achaiam: eamq; redemptionem cẽtum talentis stetisse Achæis: quum quingẽtos denarios precium quod redderetur dominis p̄ singulis seruis statuissent, mille.n.& ducentos ea ratione Achaia habuit: Quod si recte computetur constabit talentum.lx.minarum: & sic atticum sex millia denariorum continere. Idem Liuius si cũ Plutarcho conferatr comprobabit denarios: & drachmas eiusdem æstimationis fuisse: cum alter ipsorum drachmas, alter totidẽ bigatos Badio Nolano a Marcello donatos referãt, & Appianus libro tertio scribit Octauium quingẽtas drachmas ueteranis, quos ex municipiis collegerat promisisse. Cicero idem exprimens totidẽ denarios dedisse scribit in epistola Sexta libro sextodecimo ad Atticũ: & in alia ad Quintum fratrem: & in aliis locis clare cõstat: idem Plinius si recte, & nõ deprauate legatur, attestatur lib.xii.cap.xv. quum exprimit tertiam partem minæ denariorum.xxxiii. habere pódus (ut in codice manuscripto legitur) quamuis.xxxviiii.

corrupte legaт in ípressis : ex tribus his generib⁹ denariorꝝ primum in aliud nomen transisse:uel indesuetudiné abiisse reor:Ex duobus sequentibus aut utrũq; in tertio mutatum: aut retenta estimatione pondus iminutum:& in totũ drachmæ adæquatum:ut talento & sestertio examussim conueniret:& si aliqui maioris:aut minoris ponderis nũmi antiqui argentei reperiuntur:non denarii: sed extraordinarii existimandi sunt:(ut etiam nostro æuo signari scimus)De sestertio multum inter doctos hæsitatum : pauci nomen / nulli(ꝙ sciam)adhuc significationem intellexerunt. Et Hermolaus nostræ ætatis literaturæ solertissimus indagator pro incomperto sibi:uel aliis aliquando discutiendum reliquit : quod tandem illi, & multis aliis doctissimis uiris, qui hoc ignorarunt:doctrina & ingenio longe impar excussi : et duplex eẽ sestertíum obseruaui : maius / & minus / quid inter se differant declarabitur. Sed quia alterum ab altero uel nota / uel adiectione apud authores dignoscatur: non dum mihi plene satisfacio , quia codices Synonimo corupti non bene possunt obseruari : cum eodem nomine:& uocabulo res diuersíssima existimatione reperiatur : quo nunc legentes:& forte olim scribentes hallucinati sunt . Sed cum sestertium neutro:& uirili genere: & cũ adiectione nũmi:& sine:apud authores inuenerim/ualde opinor(si libri essent sinceri)hac differentia dignosci posse:ꝙ uirili genere: & cum adiectione nummi de minore / & sic æris/ qui(ut infra declarabitur) erat quarta pars denarii / ut sestertius nummus:neutro autẽ & simpliciter positum / ut sestertium de maiore / & argenti ítelligi debere: Et hæc differẽtia potest elici,ut alia ommittam , ex uerbis Gellii qui libro.ii.cap.xxiiii. dicit sestertios trecentos in cœnam insumere ius esse / & intelligitur tunc

de minoribus: & Tranquilli qui. C. Cæſ. ſeſtertios. CCC. legaſſe uiritim: & de minorib⁹ conſtat ītellexiſſe ex ſumma, quæ nimia eſſet, ſi tot Seſtertia Po. Ro. uiritim legaſſet: & authoritate Plutarchi in uitis Antonii: & Bruti / dum facit mentionem de eodemmet Legato Cæſ. &. lxxv. drachmas unicuiq; ciui Romano legaſſe dicit: & clarũ ſit. lxxv. drachmas: & ſic denarios. CCC. ſeſtertios repræſentare: cum ſeſtertius ſit quarta pars denarii: & Cornelius Tacitus libro. xvii. ſcribit poſt ſeditionem militarem, qua milites triclinium irruperunt / Othonem quina millia nummum ſingulis donaſſe: Plutarchus in uita Othonis eadem ſcribens M, CC. & quinquaginta denarios dediſſe / quæ eſt quarta pars quinq; millium. Et Varro de lingua latina declarãdo ſeſtertium maſculino genere ponit: quib⁹ exemplis: & aliis inferius in maiore dicendis & multipliciter adduci poſſent, ſatis apparet Seſtertium æris fere ſemper uirili genere & cum adiectione / uel nuda appellatione nũmi: argenti uero neutro: & ſimpliciter poſitum reperiri apud authores: ſed quia aliquãdo confuſa reperiuntur: credo uitio ſcriptorum, adhuc nolo affirmare ſuperius adducta, ne uitia librorum mihi pro inſcitia imputentur: ſed ſatis ſit admonere cũ inter ſe tantum differant, ex precio facillima coniectura cognoſci poſſe de quo ſeſtertio authores ītelligere uoluerint. Succurrebat etiam antiquos figuræ Seſtertii aliquam notã fortaſſe addere conſueuiſſe / qua maiora a minoribus ſeſtertiis diſtinguerẽtur. Quæ poſtea quum per inſcitiam apponi deſiiſſet inde obortam confuſionem: & hæc ſedet ſententia: Seſtertius igitur ut a minori incipiam teſte Plinio libro xxxiii. cap. iii. & Varro libro quo ſupra: & aliis / dictus quaſi ſemitertius: uidelicet ꝙ ſemis tertio loco: uel tertiæ libræ

post duas poneretur: & hoc nomine intelligebatur pondus duarum librarum adiecta semi / & ideo hac figura IIi scribebatur: uel hac IIs / ut ea intelligeretur duas libras integras fuisse adiecta semi: & sic pro quarta parte denarii: cum primum denarius argenteus pro decem assibus æris permutaret: & de hoc intellexit Varro de re rustica lib.iii.cap.ii. dum scribit quinq; millia turdorum uenisse denariis ternis: ut Sexaginta millia ea pars reddiderit: & intelligit de Sestertiis (ut constat ex sequētib9) & in libris scriptis apparet figura IIi: cum uero quinq; millia turdorum ternis denariis singuli uenierint / & tota summa esset denariorum quindecim millium: sequitur q hæc summa quater multiplicata sexaginta millia redderet. Item de hoc manifeste intelligit Cicero in Verrina quarta in oppositione frumenti æstimati: ubi apparet ternos denarios sestertios.xii. ualuisse: & sic Sestertium fuisse quartam partē denarii: & in legato Cæs. superius adducto: & aliis præmissis. Itē ex locis collatis Plutarchi i pricipio uitæ Gracchorum & Plinii lib.xxxiii.cap.xi. Dum utrobiq; fit mentio diuersis nominibus de æstimatione delphinorum aureorum: & in uita Syllæ i principio scribēs mille nūmos drachmas. CC. & quinquaginta ualuisse: & ex Lampridio in uita Seueri quum scribit milites dena millia poposcisse exemplo eorum, qui olim Augustum Romam deduxissent / & Appianus libro.iii. scribit duo millia & quingētas drachmas illos recepisse. Et Plinius lib.xxxiii. cap.iii. manifeste dicit / adeo q non indiget disquisitione: ex quibus satis constat Sestertium nummum / fuisse quartā partem denarii / & drachmam denario conuenisse: sed difficultas fuit in maiori Sestertio: quod a nemine authorum declaratum ex diuersis fuit necesse elicere: & excussi tādem

ad exemplum illius minoris maius fuisse repertum / & sicut illo duas libras & semis æris / ita maiore tantumdem argenti, uidelicet duas minas & semis / & sic ducentas & quinquagita drachmas, uel denarios repræsentari: Et si forte cui dubium faceret: q͏̄ duæ libræ Romanæ: & Semis ducentas / & quadraginta, & non quinquaginta drachmas efficiant / quæ ad Sestertium maius: ut infra dicetur: requiruntur: ut hoc discutiam / obiter declarabitur: quid uelint significare authores: & maxime Liuius: quum dicit pōdo mille: & reliqua, in quo multos uidi hæsitare / Sciant igitur, qui hoc ignorant: Romanos in plurimis / & maxime in hac parte Atticos imitatos / sicut illi in commertio omnium aliarum rerum sua libra. lxxv. drachmaꝝ in argento uero mina / ita ipsos in aliis rebus communi libra. xcvi. drachmarum in mentione pecuniæ fere pondo indeclinabili usos fuisse, quo centum drachmas ad exemplum minæ repræsentari significabant: & ideo in Sestertio non libra: sed pondo intelligi debere: & sic. cc. & quinquaginta denarios: quod ex multis & maxime authoritate Plutarchi & Liuii / si loci conferantur / comprobabit̄: ī quibus de eadē re loquunt̄. Liuius dicit Fabiū pōdo bina: & Selibram pro recuperādis captiuis. Plutarchus in eius uita ducentas / & quinquaginta drachmas: & sic Sestertium persoluisse / uidelicet duas minas: & semis: & sic ducētas / & quinquagita drachmas, uel denarios: Et clarius demonstratur authoritate Pompo. Iurisconsulti in titulo de auro & argento legato in. L. quæ incipit. Scribit Quintus Mutius. His præmissis: q͏̄ Sestertium maius: & sic argenti ducentos & quinquaginta denarios in se haberet ex inferius dicendis clare constabit: & primo ex ætymologia uocabuli: ut superius declaratum fuit. s. q͏̄ in se habeat duas libras & semis ar

gentiſut minor æris: & authoritate Auli Gellii libro.v.no-
ctium Atticarum cap.ii.quum ſcribit equum Bucephalum
emptum.xiii.talentis:& computando dicit.xiii.taléta/æris
noſtri ſũma eſt Seſtertĩa.ccc.&.xii.quæ ſi recte computenẽ
ex his:quæ ſuperius dixi:conſtabit ſingula ſeſtertia.cc.& qn
quaginta denarios in ſe habere:quæ trecẽties/ & duodecies
multiplicata lxxviii.millia reddent:Q uæ ſumma.xiii.talé
ta repræſentabit tribuendo ſingulis talentis ſex millia dena
riorum,ut ſuperius authoritate Liuii de talento demonſtra
tum fuit. Confirmatur Plutarchi authoritate in uita Fabii:
quum ſcribit Fabium dictatorem uouiſſe.ccc.xxxiii.Seſter-
tia:totidẽq; denarios addita tertia parte pro muſicis ſpe-
ctaculis faciẽdis: & poſtea addit hoc caput eſt octo Myria
des drachmarum:& drachmæ.iii.mille quingentæ octogin
ta tres:& oboli duo.Q uæ ſumma ſi Seſtertium pro ducen-
tis & qnquaginta drachmis: & ſic denariis/accepta fuerit,
computatio Seſtertiorum/ſummæ denariorum uſq; ad obo
los conueniet.Et ex his locus Liuii in hoc corruptus corri-
gi poteſt. Idem alio in loco oſtẽdit Plutarchus in uita Mar
ci Antonii in principio:quum exemplum eius liberalitatis
exponens ſcribit cuidam ex amicis dari iuſſerat duo millia
& quingenta:Q uod Romani decies Seſtertiũ uocant:quæ
computatio.ccl.denarios pro ſingulo Seſtertio reſpondet:
Ad hoc probãdum accedit locus Trãquilli in uita Cæſ. ubi
loquitur de præmiis ueteranis militibus promiſſis: et bina
Seſtertia:quæ in initio ciuilis tumultus promiſerat, et reli-
qua.Appianus libro.ii.ſcribens de Seditione Placentina di
cit quinas dediſſe minas in initio belli ciuilis promiſſas: Ex
quibus apparet eandem ſummam promiſiſſe diuerſis nomi
nibus poſitam apud diuerſos authores: et Seſtertia ſingula

CC.et quiquaginta denarios ualuisse, uidelicet duas minas et semis. Prædicta comprobabit computatio Sestertiorum traditorum Scaleno ad corrumpendum iudicium in oratione Cluentiana: et clarius in epistola Ciceronis.xiiii.libro quarto ad Atticum: quum scribit candidatos Sestertia quingena apud Catonem deposuisse. Plutarchus in uita Catonis scribit.xii.millia; et semis drachmarum: quæ summa si in quinquaginta partes diuidatur.cc.et quinquaginta drachmæ in una quaque parte reperientur: et sic.xii.millia: et quingentæ drachmæ quingena Sestertia efficient: ex quibus declaratur locus Iuuenalis non bene intellectus / qui in Satyra quarta hoc confirmat: quum dicit: Mulum sex millibus emit: æquantem sane paribus Sestertia libris: Quia quum dicit sex millibus intelligit de Sestertio minore.s.æris: et de quarta parte denarii / cum postea dicit: Æquantem sane paribus Sestertia libris, Intelligit de maiore: et sic argenti, uidelicet quod mulus tot libris penderet: quot Sestertiis maioribus emptus esset: quia sex Sestertia maiora mille: et quingentos denarios reddunt: qui quater multiplicati sex millia Sestertiorum minorum repræsentabunt: Ex his uersibus Iuuenalis opinio aliquorum omnino confunditur putantium unicum tantum Sestertium reperiri. Sed cum adiectione numeri mille semper debere scribi / et intelligi: quia nullibi reperitur mulum sex millibus libris pependisse: et pro miraculo Plinius refert: unum octo librarum Claudio donatum: qui forte idem fuit: de quo Iuuenalis mentionem fecit: quia illa additio numeri mille, nec in hoc loco / nec in alio / ubi reperitur Sestertium carmini insertum potest conuenire: et in aliis locis satis constat fuisse duplex. Accedit ad comprobationem Sestertii computatio pulcherrima Ciceronis in Actione tertia in

Verrem prope finem, quum ex libellis publicanorum cona tur detegere Verris furta: quæ cum mihi naturam huius ad uerbii duodecies præcipue demonstrauerit / quid de illius, & aliorum similium significatione ut decies: uicies: & reliquorum hactenus obseruauerim hinc sumpta occasione obiter anteq̃ ad computationem deueniam proferre libet: quæ aliquando suum tantum numerum referre / multoties p centum millia multiplicari apud authores reperi: & cum eiusdem uocis & Synonima legantur / qua ratione, uel nota tantum differant adhuc mihi non bene fuisse compertum ingenue non inficior. Sed cum ingenui sit / si quid boni perficere non possumus / Saltem uoluisse præseferre satis erit mihi homini negociosissimo / & alia professiōe distracto: Alteri cui ocium, & ingenium magis suppetat occasionē præstare perficiendi: quod inchoaui. Prima differentiæ obseruatio fuit, ꝙ in pluribus locis inueni huiuscemodi aduerbia: quæ cum ad multiplicationem alterius numeri apposita fuerunt suū tantum numerum referre / ut decies centena / decies millena / quum uero ad designandam alterius rei quantitatem de perse reperiunť / per centum millia multiplicari: ut decies Sestertium decies talentum: de utraq; significatione multa sunt exempla apud authores / ea tamen solū adducam / quæ computationibus depræhensa negari non possunt. De prima multa in Arithmetica Marciani Capellæ in pluribus locis, & maxime infrascriptis in cap. de Hexade in fine ubi cōputatur: ꝙ duo decies septuagena bina. Dccclxiiii. reddant pari: & impari in fine. Et capite sequenti in fine. Itē de per se compositis / & in aliis computationibus sequentibus: & ne solus Martianus sit author: Macrobius accedat in commētario de somnio Scipionis in computatione annoꝝ eius

nitæ ibi per septies octies Solis anfractus / quam summam Macrobius sc: ibit quinquagintasex referre: & sic octies: & septies suum tantum numerum referunt: Et supra ubi dicit: ꝙ decies septem: uel septies decem reddunt septuaginta. Item ex Plinio multa possunt adduci: ut in lib. xiiii. cap. iiii. ad finem / loquendo de uinis ibi Maronæum uities tantum addito aquæ miscendum Item libro. xxxi. cap. ii. ubi duodecies in simplici significatione. Item eodem libro cap. v. ubi quinquies / & ĩ Varrone de re rustica cap. lxiiii. loquẽdo de amurca: & in Columella in pluribus locis: & maxime in demensione agrorum. De alia item significatione etiam plura possent adduci ex Tranqllo: Cornelio Tacito: & Plinio: & aliis authoribus obseruata: Sed Cicero mihi sufficiat in Philippica scd̃a: & in loco superius adducto, in quo computatio nullam dubitationem reliquit; duodecies per centum millia multiplicari debere; Sed q̃a differentia de qua supra non bene comprobari uidetur; cogitatio ad aliam transcendit / quod fortasse apud antiquos hæc aduerbia non eadem uoce, sicut nostro seculo proferebantur: Sed quum per centum millia multiplicari debeant / non decies / duodecies / millies / sed deciens / duodeciens / milliens ĩterposita litera / n / proferebantur: quæ postea forte per inscitiam desiit interponi (ut in pluribus dictionibus antiquis contingit ĩmutari) exempla habeo huiusmodi dictionum: si codices sunt sinceri: in Varrone de lĩgua latina; ubi tractat de numeris: ibi legitur. Hoc deciẽs huius deciens si corrupte: uel aliud intendens iudicium sit penes legentes. Item in Asconio pediano in expositione secundæ actionis in Verrem / ubi excusat Ciceronem, ꝙ in diuinatione dixerat Verrem millies Sestertiũ expilasse; in actione uero quadragies, ibi legiť milliens,

& non millies utrum uero recte: aut corrupte non contêdo. Hæc uolui dixisse, ut omnia quæ in hac materia hactenus ob seruaueram: proferrem: Illud magis opinor: apud antiquos hæc aduerbia aliqua nota: seu figura addita discreta fuisse: qua simplicia a multiplicatiuis istius generis dignoscebantur: quæ quum postea: ut in multis aliis per inscitiam apponi desierint: nobis inde confusionē: & ignorantiā irrepsisse, ut potius coniectura q̄ ratione cognoscantur: Sed iam satis superq; mihi de aduerbio duodecies: Ad Sestertiū: & computationē Ciceronis reuertar: qui in loco superius adducto intendens ex libellis publicanorum detegere Verris furta, scribit in eis deprehendisse ex uicessima portorii rerū nomine Verris exportatarū / publicanos Sestertia.lx.perdidisse, & de maioribus intelligēdum: & inferius ex portorio argumentando infert res ipsas exportatas duodecies Sestertiū ualuisse: & intelligendum de minoribus / si illud duodecies suum tantum numerum referret: argumentum non procederet: nam absurdissimum esset plus fuisse uectigal / q̄ mercaturam: si per centum millia multiplicet / ex computatione fortissimum elicitur: & Sestertium comprobatur: Nam Sestertia.lx.argenti computando singulis.cc.& quinquaginta denarios.xv.millia reddent. Quæ summa fuit portorii: seu uectigalis rerum exportatarum: qui uicies multiplicati trecenta millia efficiēt. Ex his: quæ dixi: clarum est Sestertiū æris, & sic minorem esse quartam partē denarii: hac ratione.ccc. millia denariorum quater multiplicata duodecies centena millia Sestertiorum efficient. Volens igitur Cicero ex uectigali pretium rerum nomine Verris exportatarum: quas omnes prouinciliabus extortas uult intelligi arguere. Scribit summā portorii ex uicesima æstimationis.lx. Sestertia,

& sic denarios.xv.millia fuisse precium rerum uicies multiplicatum.ccc.millia denariorum : & sic duodecies centena millia Sestertiorum minorum: quæ summa ad nostras pecunias relata (ut clarius demonstretur) intelligi debet preciũ uectigalis fuisse nostrorum aureorum mille: & quingentorum rerum uicies pluris æstimatarum triginta millia: & tantam summam expilasse Verrem Cicero ex præsuppositis conatur arguere: & sic locus erit clarus: & Sestertium comprobabitur. Ex hisq; multi alii corruptissimi in illis actionibus aliquando corrigentur: quos nunc nolui pertentare: quia summæ simpliciter positæ non possunt cum aliis computando deprehẽdi: & in hoc loco addatur locus Gellii: qui multipliciter huic meæ commentationi suffragatur: qui alio in loco & talẽtum: & denarium: & utrunq; Sestertium obiter declarat libro quarto cap.xvii. scribens Aristotelem libros Speusippi Philosophi tribus talentis emisse: & declarat eã summam esse nummi nostri / duo & septuaginta millia. Huic cõputationi omnia: quæ superius dixi conueniũt: Videlicet talentum Atticum esse.lx.librarum: & sex millia denariorum, & sic tria talenta decẽ & octo millia denariorum conficient. Quæ summa quater multiplicata.lxxii.millia nũmum Sestertiorum minorum : eadem in.lxxii. partes diuisa : quælibet pars.cc.&.l.in se habebit: & sic totidẽ Sestertia maiora efficient: & quum scribit Platonem decem millibus denariorum libros Philolai mercatum/eos cum drachmis conuenire attestatur: cum alibi reperiatur illos cẽtũ minis emisse, quæ decẽ millia drachmarum cõficiunt. His satis puto Sestertium demonstrasse: & quicquid super addatur potius fastidio: q̃ comprobationi accessurum: non ificior tamẽ nonnulla: quæ huic meæ commentationi non conueniunt apud au-

thores reperiri posse, eaq; corrupta non discrepátia audeo affirmare: cum numeri in distátiis locorum: & in preciis rerum: & in qualibet parte penes authores positi corruptissimi reperiant: qui uel ex his: quæ superius dixi: uel ex coniectura ex preciis rerum subducta facile poterunt emendari: Nonnulla tamen/quæ magis discrepare uidentur: apponere uolui: ne uel inscitia præteriisse/uel dissimulando omisisse uidear: quæ & ipsa esse corrupta: & authoritate eorum: quæ superius adduxi/ & Etymologia Sestertii comprobari potest: Ea tamen ne potius imutare, q̃ corrigere codices dicar, aliter non attingam: satis sit admonere: quæ nũc occurrunt: locos apponam in Pliniis impressis: ut inferius legitur libro xxxv. cap. x. cc. medium: Taletũ Atticum: ut ait Varro. xvi. Sestertiis taxatur: hæc a meo Sestertio discrepant: & si liber Varronis extaret: uel hic constaret / tota mea ratio destrueretur: quia ex præsuppositis talentum Atticũ non. xvi. sed. xxiiii. Sestertiis taxatur: Sed Varro in hoc deficit: & locum Plinii esse corruptum / præterq̃ q̄ ratione: & authoritate conuinci potest, Accedit ingens argumentum: q̄ codicẽ manuscriptum: & antiquissimum uidi multum in hoc loco dissimilem/& non multum arecto sensu discrepátem: Apparet: ut infra/Talẽtum autem Atticum. M. Sex. taxat Marcus Varro: eodem libro multis in locis obseruaui eadem quasi figura libras: & Sestertia scribi: ut inferius manifesto exemplo tabulæ Aristidis demonstrabitur: & si sex in. lx. corrigatur: sensus constabit: Quia uere talentum Atticum sexaginta libris taxatur: eadẽ ratione potest intelligi: & corrigi locus Gellii: qui libro primo cap. viii. Scribit Laidẽ pro mercede concubitus decẽ millia denariorum poposuisse: & Demosthenẽ dixisse: Non emo tanti pœnitere: & exponẽdo decẽ

millia denariorum ſcribit:ideſt Seſtertiis cẽtũ. Macrobius libro ſecundo Saturnalium in dicteriis ſcribit:Semitalentũ Laidem petiiſſe / quod eſt tria millia denariorum : Sed nec talẽtum:nec Semitalentum: nec decem millia denariorum centum Seſtertiis conueniũt : quæ mea computatione.xxv. millia:& non decem millia denariorum conficient : Quæ ſi quid ambiguitatis meo Seſtertio afferunt / ut alia ſuperius adducta omittam / authoritate eiuſdem authoris: quem eo dem uolumine ſibi contrarium fuiſſe non eſt uериſimile,con firmatur:& ut alia Seſtertia non congruentia/ita & hunc lo cum uitio ſcriptorum uitiatum opinor:erroremq; ut in Pli nio ex figura notæ proceſſiſſe:qa in libris manuſcriptis hac nota ĪĪ Seſtertium:& libras ſignificari inuenio : Videlicet pro duo.ll.&.ſ.duas libras:& ſemis: quod eſt Seſtertiũ : Et eadem figura libras ſimpliciter intelligi : qua figura librarũ deceptum quum libras locus ſignificaret: Extenſo caracte re(& ſi credam,ſi codices eſſent ſinceri, inter ſe differre)Se ſtertia tranſcripſiſſe opinor:quæ eadem pene figura:& no ta aliquando ſcripta reperiantur:Et ſi libris,& non Seſter tiis legas ſenſus conſtabit: Quia ex ſupraſcriptis oſtenſum fuit pro Myriade drachmarum:ſeu denariorum centum li bras:ſeu minas argẽti intelligi:& ideo recte poſſumus opi nari hũc ſenſum auctoris fuiſſe:& hoc errore multos libros deprauatos reperiri:cum Seſtertia pro libris: & e conuerſo tranſcripta fuerint / ex quibus ſufficiet hic unum ex multis exemplum ponere,ut prædicta comprobentur : & locus Pli nii obiter corrigatur,Scribit.n.libro.vii.cap.xxxviii.& lib. xxxv.cap.x.unam tabulam Ariſtidis Thebani pictoris Ata lum regem centum talentis licitatum:tandem libro eodem xxxv.cap. iiii.ſcribit ſub haſta ab eodẽ emptam.ſ.reuocatã

D

ſex millibus Seſtertium:ſi ſeſtertium: ſeu Seſtertiorum ad-mittimus, Plinius ſibi cõtrarius reperiet̃ : quia nullomodo ſexmillia Seſtertiorum/ſiue ærea/ſiue argentea / ſeu cuiuſcunq; cognitæ ſummæ centum talẽtis poſſunt conuenire. Et ideo quaſi ẽ neceſſe confiteri errore figuræ conſimilis pro libris Seſtertia tranſcripta:quæ ſexmillia numero & æſtimatione examuſſim: & ad aſſem centum talentis reſpondent: & obiter ex his arguitur : & quaſi demonſtratur antiquos(ſicut & Venetos noſtro æuo) pro libris ſummam.x.aureorum uſur paſſe (ut inferius in nũmo aureo declarabitur) quod etiam aliis in locis uidetur Plinius comprobare:libro.xiii.cap.xv. ſcribit menſas citreas libris.xiii.&.xiiii.emptas.Item libro xxxv.cap.vi.de creta Cymolia ſcribẽs precium ei in pondo ſex librarum : quæ uel Seſtertia, uel libras quilibet ex ſenſu ſuo opinet̃ :Satis fuit demonſtrare inuicem ſæpius tranſcripta fuiſſe:& loci ſupraſcripti Plinii, & Gellii potius corrupti q̃ contrarii meo Seſtertio exiſtimentur:nec uideatur abſurdum libras aliquando pro pondo:uel mina ſumptas: cũ uocabula rerum tam paruo diſcrepantium:ſcilicet quattuor drachmis tempore facillime corrumpi potuerunt: alium locum multũ diſcrepantem inueni in Lampridio in Helii gabali / quum narrando eius luxum ſcribit eum nunq̃ minus cẽtum cœnaſſe Seſtertiis: & declarando dicit:hoc eſt argenti libris triginta/quæ nullomodo Seſtertiis conueniũt quæ.cc. & quinquaginta libras repræſentabũt : q locus ſi pro libris argenti auri legas/non multũ a meo Seſtertio diſtabit/ computatione auri ad argentum inferius apponenda. Si tamen uel aliquid Seſtertiis addas / uel ex ſumma auri detrahas ſcilicet ratione Liuiana / uel Seſtertiis.xx.addas/uel libris auri quinq; detrahas/ uel alia ratione aliqd minus.Hæc quæ ma-

gis offendebant apponere nolui(ut si quæ alia, quæ non ob
seruaram reperiantur:corrupta(ut hæc)& non discrepantia
existimātur:cum in nulla parte authores corruptiores sint,
q̃ in numeris:& ponderibus:& distātiis locorꝝ(ut prædixi.)
¶ Nummi aurei ratio difficilior / et quasi incompræhensi-
bilis uidetˀ:quia pondus:et precium multipliciter uariauit:
ut etiam temporibꝰ nostris continue fieri uidemus : et ut re
liquas nationes omittam, quibus aurum non modo seculis,
sed quasi nūdinis diuersimode existimatū Venetiis:ubi res
nūmaria:et stabilius:et fidelius tractatur:apud auos, et pro
auos nostros nummus aureus quinqꝫ libris paruorꝝ taxaba-
tur; Temporibus uero patrum nostrorꝝ ad uigintiocto gros
sos multiplicando usqꝫ ad sex libras creuisse constat : ætate
uero nostra grossum additū / et continue precium auri mul
tiplicare scimus:De pondere etiam non satis est:ꝙ aliquid
quotidie subtrahatˀ, sed(quod peius est)materia adulteratˀ:
adeo semper uiguit:et uiget illa tantum a sapientibus dam
nata Auri sacra fames:quam uel parem: uel maiorem fuisse
apud antiquos:et exēplis/et auctoritate satis constat : et ut
alia omittam : quæ precium auri uariasse : et nummum au-
reum diuersa ratione estimatum fuisse demonstrant: Sueto
nius ī uita Cæsaris dictatoris cap. de eius repacitate scribit
Cæsarem aurum tribus millibus nummum in libras permu-
tasse:quod ratione Liuiana inferius ponenda/ qua aurum ar
gento decuplo ualuisse ostenditur:nummis tribus millibus
octingētis:et quadraginta æstimatum in libras dici potest:
et sic quasi in quarta pte pluris(nisi error sit in libro) et alia
computatione plus:sed qualecunqꝫ precium fuerit, ex eo sa
tis constat ratione copiæ: et defectus aurū minoris : et plu
ris æstimatum/ut etiam temporibus nostris fieri scimus:ta-

men in re tam dubia: et incerta/et mihi nunc aliud aperti: & occasione Sestertii obiter assumpta: Quod potui tumultuaria commentatione exquirere, Sestertio apponam, et maxima cum ea / quæ dicturus sum de hac materia pecuniis: et cōmertio nostri temporis satis conueniāt. Nummum aureum igitur teste Plinio in illo loco communi/ubi præcipuæ scribit de pecuniis libro.xxxiii.cap.iii.post annum.lxii.Signatum fuisse, q̄ argentum: et scrupulum ualuisse Sestertiis uicenis: et reliqua: quæ sequuntur. Quem locum puto corruptissimum: et si sincerus est: ingenue fateor me non intelligere. Et Hermolaus aliqua in eodē capite correxit: et hanc partem: ut pote de Sestertio sibi incognito ommissit: et cū locus iste sit præcipuus in ista materia in eo laborandū operæprecium est: et si rectum sensum elicere non poterimus: Saltem alteri occasionē præstare iuuat: uel rectius corrigendi, uel melius intelligendi. Scribit igitur Plinus Scrupulum auri Sestertiis uicenis ualuisse, Si de maiorib⁹ uolumus intelligere ex his/quæ diximus impossibile ē: ꝙ conueniat: Si de minoribus non multum a uera discrepat ratione: Sed adhuc exemplum non inueni/ꝙ Scrupulus auri Sestertiis uicenis: & sic denariis argenteis quinis: & sic quindecuplo pluris argento ualeret cum ratione Liuiana paꝝ ultra tres Denarios: Pliniana inferius ponenda quattuor ualeret/sed quousq; aliquid melius occurrat dicere possumus: uel numerum esse corruptū: uel precium auri: quod uarium semper fuisse diximus ad id excreuisse: sequentia uero, aut non intelligo: aut corrupta sunt: quum scribit, quod efficit in libras ratione Sestertii: qui tunc erat Sestertios nongentos: quia si uicies scrupula unius libræ: quæ sunt ducēti: & octogintaocto multiplicentur: nimis summam nongentoꝝ excedent. Ideo

cum nec melior correctio:uel intellectus occurrat cogitabā illos Sestertios nongētos in denarios corrigere:ut inferiora conueniant:Scribit.n.iustum esse quadragintaquinqꝫ nūmos signari ex libra(& si quadragintaqnqꝫ millia corrupte legatur: ut inferius apparebit: & sic fere pondere duarum drachmarum:qui si decies multiplicentur: ratione Liuiana nongentos denarios argēteos efficient:qui pondere drachmæ signabantur:si quadragintaocto nummos aureos ex libra signari accipias (ut frequentiores antiqui adhuc reperiuntur)sexaginta ad nongentos adiicies:sed sequentia absurdiora sunt:cum.xl.millia:seu.xlv.millia ex libris signari iustum esse scribat.Quæ quanto a recto rensu magis abhorrent tanto securius corrigi possunt:& absqꝫ hæsitatione firmari numeꝝ mille errore:& inscitia scriptoris: seu impressoris esse appositum / & ex forma scribendi:ut multa alia ꝓcessisse opinor:quia in codice antiquo manuscripto (ut inferius scriptum inueni)xlv. Quem numerum impressores/ cū tria significaret/per errorem millia impresserunt: & ꝑ quadragintaocto / quadragintaquinqꝫ millia trāscripserunt: & ꝙ ita corrigi debeat ad id/quod summa.xlv.millia sit excessiua:& sit impossibile:ꝙ tot ex libra signarentur:accedit ingens argumentum:& quasi demonstratio: quot nummi aurei antiqui frequentiores adhuc pondere fere duaꝝ drachmarum reperiuntur:Videlicet trigintasex charatorum: uel parum infra/uel ultra/ qui quadragintaocto(ut Plinius recte scripsit etiam nunc libram nostrā implent / & nonagintasex ex nostris / qui fere dimidio eoꝝ pondere signant̃.s.drachmæ dempto charato:Quapropter in hac parte audacter codicem corrigerem:ut pro.xlv.millia.xlviii.dempto numero mille scriberentur:Hæc pro disquisitione loci in hac ma-

teria præcipue uolui dixisse: siquid melius reperietur: magis profecto iuuabit discere/q̄ docere: scrupulum igitur auri (si locus Plinii in hoc loco constat (Quod non credo) denariis argenteis quinis ualebat/& sic quindecuplo pluris argēto: Alio in loco idem Plinius/& opinor rectius libro.xviiii. cap.primo demonstrant quaternis ualuisse scribens Scrupula bissini quaternis denariis permutata ut auri: & sic scrupulum auri quaternis denariis permutatum ostendit: quod magis rationi: & communi usui conuenit: & alia auctoritate comprobatur. Suetonius in uita Othonis / & Plutarchus in uita Galbæ scribunt: Othonem quoties cum Galba cœnaret aureos singulos uiritim speculatoribus diuisisse. Cornelius Tacitus faciendo de eadem corruptione mētionem scribit centennos nummos diuisisse: & sic denarios.xxv.& cum nūmi aurei illorum temporum/ut superius dixi, pondere duarꝝ drachmarum signarētur: & sic scrupulorum sex / quæ quater multiplicati.xxiiii.efficiunt: manifeste apparet hanc computationem a ratiōe Pliniana denario Solo in quolibet aureo dissentire/qui cum pars minima sit ad summam potuit: uel ratione impressionis / uel precii uariantis / uel alia nobis incognita excreuisse: & in hac summa talium scriptorum authoritate confirmatus temporibus illis aurum argento conuenisse opinor, Quod superioribus temporibus minoris (ut credi par est) Ex copia fuisse æstimatum inueni: Quæ æstimatio commertio/usui/& pecuniis nostri temporis satis conuenit, Liuius libro.viii.octauæ Decadis scribit in conditionibus pacis Ætolis concessum fuisse / ꝙ si pro argento: quod certis pensionibus Romanis soluere debebant aurū dare mallent: decem argenteos pro uno aureo præstare possent: quæ computatio/& nomine: & effectu a commertio: &

pecuniis nostri temporis non abhorret, nisi quid minimum malitia subtrahentium iusto ponderi pecuniarum forte dissentiat: cum aureus nummus nostri temporis: qui uulgo Du catus appellat᷑ / iustum sit signari pondere drachmæ: uidelicet decem / & octo charatis / & si iam charatus comminutus sit, & ipse etiam nostro æuo decem fere drachmis argenti in communi commertio permutetur. videlicet decem Iuliis Romanis / qui fere pondere drachmæ signantur / uel totidẽ ferrariensibus: seu Mantuanis eiusdem ponderis: & æstima tionis: uel duodecim Marcellis Venetis, qui singuli quinde cim charatis adiecto dimidio pendent, & fere apud omnes nationes / quæ puro metallo auri / & argenti temporibus nostris in pecuniis utuntur: ratione Liuiana argentum auro in decuplo conuenit / ex quibus obiter declarabitur: ratio satis obscura: & ut existimo usq̧ nunc ignorata: Libræ Venetæ grossorum: quæ aureis decem taxatur, & paruoꝝ / quæ duobus marcellis ad imitationem Sestertiorum appellatæ: quã etiam aliquando antiquos usurpasse argumento tabulæ Ari stidis superius demõstratum fuit. Quia sicut Sestertia æris / & argẽti eiusdẽ ponderis qualitate materiæ: Ita libræ grossorum, & paruorum pondere conueniũt, materia differunt: cum libra paruorum de pecuniis æris intelligat᷑: quæ adhuc Venetiis hoc nomine appellantur: & sicut hodie minutissimi centum / & uiginti pro singulis Marcellis permutantur: ita olim pleniores centum, uel plures: qui libram pendebãt pro duobus Marcellis permutatos audiui (& credi par est) hinc libram paruoꝝ. s. æris ꝓ duobus Marcellis esse compu tatam / & appellatam ad imitationem assis antiqui, qui decem singulis denariis antiquis permutabant᷑: ꝓ libra uero grossoꝝ libram argenti esse intellectam, quo nomine nũmi

argentei antiqui Veneti appellabantur: qui tempore auo-
rum pleniores, & (ut ab antiquis mensariis intellexi) fere
pondere drachmæ signabantur: & centum librā implebant,
& pro decem aureis: ut nunc idem pondus argenti ratione
Liuiana permutabant᷑: qui qualiscunqꝫ ponderis fuerint ar-
genteos fuisse non ambigitur, & pro libra grossorum librā
.s. minam argenti acceptam/quæ centum drachmis constat,
satis apparet: quæ & temporibꝰ nostris nedum nomine: sed
etiam effectu antiquæ rationi conuenit, cū centum Iulii: qui
fere minam implent: & centū/& uiginti Marcelli quasi eius
dem ponderis pro decem aureis/qui pondere drachmæ si-
gnantur/permutentur: & sic in decuplo argentum auro etiā
nobis cōuenit, Huic computationi uidetur conuenire locus
Lampridii, si locus ex sensu meo corrigatur: quum scribit in
uita Alexandri prope finē. Vectigalia publica in id contra
xit: ut qui decem aureos/sub Aelio Gabalo præstiterant ter-
tiam partē auri præstarent: Corrigo Argenti ex iis/quæ se-
quuntur: quia se declarando scribit, Hoc est trigesimam par
tem: Et si auri legat᷑ impossibile est tertiam partē auri esse
trigesimā: Si argenti computationi Liuianæ congruit: uer
bi grā sic statue/ꝙ singuli aurei binas drachmas penderēt,
cuius ponderis fere omnes antiquos uidi/decem huius pon-
deris uiginti drachmas pendebant: & sic scrupulos sexagin
ta: quæ summa ratione Liuiana decies multiplicata sexcēta
efficiet: cuius trigesima est uiginti: Et ideo/q sub Aelio Ga-
balo decem aureos præstabat. Videlicet sexaginta scrupu-
los: si ex decreto Alexādri uiginti dedit computatione præ
dicta dici potest: ꝙ tertiam partem pōderis auri: & trigesi
mam æstimationis: & sic argenti præstiterint: quæ compu
tatio cuiuscunqꝫ ponderis fuerint nummi aurei conueniet.

Cogitabam tamen/ꝙ illa dictio auri, quæ ubiqꝫ in libris im-
pressis/quos uidi/reperit᷑/aurei corrigi possit/& forte recti⁹,
ꝙ uidelicet/q̄ sub Aelio Gabalo decē aureos præstitisset ter
tiam aurei nūmi sub Alexādro præstaret, quod idē esset: q̄a
uiginti scrupulos argēti eadē ratione p̄staret/ hæc satis sint
de Sestertio(& pecuniis antiquis)quas nr̄is conferre: & cor-
rollariū tractatus difficilis/& confusi operæpreciū uidet᷑ ap
ponere. Ideo subiiciā talenta libras/minas/& reliqua ponde
ra/quæ p diuersos authores: & in principio operis declara-
ta sunt/librā antiquā nr̄æ conuenire denarii antiqui: q apud
authores pōdere drachmæ: & nūc eodē pōdere reperiunt᷑:
& totidē numero nostrā/ sicut antiquā iplētes demonstrāt,
Accedit ꝙ siliquæ antiquæ: & nr̄i charati totidē in numero
antiquis: & nr̄is unciis/& libris conueniunt, in pondere non
discrepare nomē arguit: Quia quā vulgo nos charobā, An
tiqui Siliquā: Græci ceratiū appellabāt: & ide charatos cor
rupto vocabulo dictos: credi par est: & semina illius pomi si
pleniora alligant᷑: ut in situ suo naturali fuisse credendū est
nostris fere charatis conuenire reperiuntur. Sestertio duas
libras/ & semis. s. minas rep̄sentari, Etymologia uocabuli:
& authores: & maxime Varro de lingua latina: & Plinius li
bro. xxxiii. attestat᷑ duo fuisse precia reꝝ dissimillima apud
authores eodē nomine posita satis arguūt: & carmina Iuue
nalis adducta superius comprobabunt minorem Sestertiū
fuisse quartā partem denarii: & nomen / qđ est quarta pars
numeri cū decem asses æris pro denario argenteo permuta
rent᷑: & authores superius adducti p̄bant Sestertiū maius:
& sic argenti præterq̄ / ꝙ authoritate superius p̄batū sit/no
men ipsum quid fuerit attestat᷑: q̄a sicut minorē duo asses/&
semis æris, ita maius duæ minæ, & Semis argenti: & sic dena

E

rii ducenti/& quinquaginta pondere drachmæ repræsenta-
bāt:Denarios/& drachmas conuenisse auctores : & pondus
demonstrant Sestertia maiora a minoribus ex preciis rerū
dissimilimis dignosci possunt, & neutro gñe maiora mino-
res uirili:& cū adiectione nūmi semp fere apud authores re
periuntur:qua nota apud antiquos discreta fuerunt/ ut supe
rius me opinari scripsi iá desiit apponi: Denarios antiquos
ad nostros pondus maxime accommodabit : & cū pondere
drachmæ reperiantur.Iuliis nostris Romanis: qui fere pon
dere eodē signant̄ : & simillibus comparari possunt / asses
uero Baiochis: qui a solidis Mediolanēsibus parū differūt:
Quicq; ita duo:& semis quartam Iulii/& decem integrū(ut
olim asses totidē numero Sestertiū minorē) & denarium re
præsentabāt: Sestertiū uero argenti : & sic maius si ad nr̄os
nūmos deducere uolumus:ut olim ipsum.ccl.denarii:&.vi.
millia talentū Atticum:ita nunc totidem Iulii conficient:&
pro proportiōe ponderis : & æstimationis.cc. &.lxxx. fere
Marcelli Veneti Sestertium:& sex millia septingenti:& ui
ginti talentū:Eandē computationē ad aureos nostri tēpo-
ris poterimus transferre:qui uigintiqnq; de camera: & sine
lagio(ut vulgari vocabulo utar)Sestertium Et sexcenti talē
tum Atticū repræsentabāt . Si uero ad antiquos aureos:qui
frequentiores pondere duarum drachmarum reperiuntur:
trāsferat̄ unus ex iis duos ex nostris additis fere duobus cha
ratis efficiet:& pro portione Philippeos : qui fere.vi. Scru
pulorū:& sic.xlii.charatorū reperiunt̄.Et sic ex præmissis ex
cussis nominibus pecuniarū facillime poterūt pondere com
parari:& si quid mores:Seu commixtiones metallorum im
mutauerint coniectura assequi.

¶ LEONARDI DE PORTIS IVRISCON sulti Vicentini de Sestertio, Pecuniis, Ponderibus & Mensuris Antiquis. Liber Secundus.

AM EXCVSSO SESTERtio: & Pecuniis antiquis ita declaratis, ut quicquid illis expensum: aut distractum apud authores antiquos legitur nostris pecuniis conferri: & facile itelligi poterit adeoq; ratio mihi uidetur confirmata: ut si quæ difficultas occurrat, q; auctores inter se discrepent: aut non uerisimilia tradant uitio librorum potius: q̃ obseruationi meæ ascribatur / qd saepius admonuisse conuenit: quia ut alias dixi numeri non modo sæpe corrupti: sed raro sinceri: et pondo talenta Sestertia sæpissime imutata: et nummi sine mentione Sestertii: & contra apud authores reperiunt̃. Accedit / & illud qd obiter libet admonere, q; antiqui teste Plinio li.xxxiii.ca.x. ultra centum numerum non habebant: sed numeros multiplicando computabant: ut decies uicies millies / & reliqua / q pluribus in locis desunt: uel superflui sunt: unde errores: & confusiones oboriuntur, quæ computãdo: & conferendo sũmas discuti poterunt: ex quibus nonnulla computare, ut exemplo melius cognoscantur non incongruum fore putaui, & maxime ex professis in Sextertio computationi aliquas non inutiles oberuationes inserendo de stipendiis militaribus / quæ / & quo interuallo ab antiquis ordinarie militibus exhiberentur ingenue profiteor me diu quæsisse: & uix his

diebus iam perfecto Sestertio satis probabile argumentum ad hoc excusisse iã editis Romæ qnq; libris Cornelii Taciti nuper in Germania repertis ultra alios, qui usq; ad hæc té- pora fuerunt in usu, ex quibus satis demonstrari uidetur. Sti pendium militibus antiquis tradi solitum a stipendio mili- tari nostri temporis non multum differre / quia uidetur na- tura comparatum : ꝙ ex usu / & necessitate mores effluxe- rint. Et ideo nimirum si apud antiquos & nostro æuo usu re ceptum sit: & ex commodo soluentis : & recipientis consti- tutum: ut pediti aurei Terni ex nostris menstrui exhiberen- tur, Quia ab expertis illius disciplinæ usu compertum fuit militi illius ordinis hanc summam illo curriculo temporis posse sufficere: & equitibus: & reliquis plus ꝓ portione one ris: & dignitatis in hoc tamen expresse nostra militia ab an tiqua differt/quia militibus nostri temporis stipẽdium uni- uersum in pecunia numerata exsoluitur antiquis uero anno na: & uestes arma: & equi/cæteraq; utensilia ex publico tra- debantur/quæ tamen stipendio imputabantur/nisi donari in exhibitione exprimeretur/reliquum quod supererat ex ordi nario stipendio: in pecunia exsoluebatur. Et ideo in plurib⁹ locis legitur equitibus minus idoneis equos publicos adem ptos: & annorum fideiussores receptos: & ꝙ annona: & ue- stes stipendio non imputarentur in exhibitione aliquando expressum Auctores citare de unaquaq; re longum esset de annona Cornelius tacitus prope finem qntidecimi libri at- testatur/cum scribit additum sine precio frumentum/quo an te ex modo annonæ utebantur de uestibus Plutarchus in ui- ta C.Grachi scribens, ꝙ.G.lege tulit ꝙ uestes : quæ antea ex publico tradebantur sed stipendio imputabantur de cete ro nõ iputarẽt de armis: & aliis necessariis militiæ fides sit

ex authoribus sumpta fuisse. Et insuper ultra stipendium or dinarium ex occasione/seu uictoria nomine prædæ/ seu donatiui diuersas summas pecuniarum militib⁹ exhibitas sæpius fuisse constat: imo fere semper rebus anxiis: uel lætis pro cõsolatione uel præmio donatiui nomine ex uoluntate Ducis seu copia stipendium extraordinarium tradi solitum. Sed iam argumentis/si testibus non poterimus, demonstrare conemur rem scitu dignissimã: & quam perfecte intelligi multum uitæ: & hystoriæ interest: & a leuioribus incipiendum. Plutarchus in uitis Pompei: & Cæsaris annua mille talenta a senatu fuisse deputata Põpeio pro stipẽdio exercitus quẽ sub legatis Afranio/& Petreio suis auspiciis in Hispania alebat eandem summam in conditionibus pacis siue induciaꝝ Carthaginensibus imperatam pro impensa exercitus a Romanis Appianus in bello lybico scribit: & alibi hãc summã pro alimento exercitus ordinarii deputatam legitur: quæ computatione præmissa sexcenta millia nostrorum aureoꝝ conficit. Porro ex Vegetio: & hystoricis colligi potest ordinarium exercitũ Romanis fuisse ex duabus legionibus: quæ aliquãdo/& fere passim seculis posterioribus singulæ sexmillia peditum: & quingentos Equites in se habebant: si pro hoc numero militum impensa mille tallentorum deputata fuit/non absurda coniectura elici potest Antiquum a nostro militari stipendio non multum differre cum duodecim millia peditum nostro Æuo pro stipendio singulis tribuendo aureos ex nostris tres menstrua triginta sex millia accipiẽt: & cum mox fuerit Romanis Equiti triplex stipendiũ præstare mille Equites nouem millia/reliqua quinq; millia usq; ad quinquaginta in salariis Centurionum tribunorum legatorum in conuehendis Machinis: & aliis extraordinariis

expensis uerisimiliter consumi potuerunt: qua computatio-ne dici potest exercitum ordinarium etiam Romanis quinquaginta millia nostrorum aureorum singulo mése impensam habuisse/& anno integro sexcétena millia/quæ súma sic distributa talentis mille ad alendum exercitum ordinariũ satis conuenit/ & a communi stipendio nostri temporis nó abhorret/non ignoro tamen exercitum Hispanum Pompei duas legiones excessisse / Sed talem fuisse ordinarium historici, & Vegetius scribunt/& dici posset hanc summam ordinariis copiis deputatam : Extraordinariis uero ex libidine Pompei super additis ex redditibus prouinciæ: seu aliis extraordinariis stipendia fuisse persoluta/& exemplum in Çæsare legimus: Cui Ballo Gallico duæ legiones fuerunt a Senatu deputatæ/quas postea ex libidine: seu necessitate ad decem propria authoritate adauxit: uel hæc mille Talenta p pecuniario stipendio reliquum pro uestiario: & annona aliunde quæsitum/quia aliter impossibile fuisset tã exigua summa tam numerosum exercitum aluisse/Et prosequendo/quæ in hac materia obseruaui pluribus in locis apud auctores legitur ternos aureos pro stipendio militibus traditos / ut in Lampridio in uita Ælii Gabali prope finem/ ubi scribit mulieribus, quasi millitibus ternos aureos dare iussit: Et in uita Diadumeni in principio pro imperio ternos aureos: Et Capitolinus in uita Albini in principio habebis facultaté dandi stipendii usq; ad tres aureos/& cum in hac summa diuersi auctores conueniant/opinari possumus stipendium ordinarium fuisse trium aureorum illius seculi: qui singuli: ut in Sestertio iam dixi, binas drachmas pendebant: et duos ex nostris repræsentabant: Sed maior difficultas occurrit an illi tres aurei menstrui: aut maiori interuallo ordinarie persol-

uerentur. Suetonius in uita Domitiani Cap. de quibusdam constitutis p eum, Scribit. Addidit et quartũ stipẽdium militi aureos ternos: ex quibus uerbis argumentum satis probabile summi potest ante Domitianum tria tantum stipendia militibus tradi solita, idest quadrimenstruata : et sic dimidium stipendii nostri temporis/uidelicet aureos nostros decem/et octo / et Domitianum quartum addidisse ad istar Gallici stipendii nostri temporis: quod trimenstruum apud illos mox est persolui / reliquum ad summam trigintasex annonæ uestibus/et aliis necessariis computatũ. Multa alia argumenta de stipẽdiis, cum res esset in obscuro, obseruaueram: quæ scribere non curaui re iam satis meo iudicio discussa auctoritate Cornelii Taciti in libro primo nuper reperto/ ubi mentionem facit de seditione militari in transitu alpium Carnicarum oborta Duce Bleso. Ibi milites seditiosis uocibus miseram conditionem suam conquerẽtes quotidianis decem assibus. s. denario corpus: et animam seruitio addixisse Imperatori exprobrabant. ex quibus uerbis mihi satis demonstrari uidetur, quale fuerit stipendium/quod pediti apud antiquos ordinarie persolueretur: et obiter stipendio nostri temporis conuenire/quia ex hiis : quæ i Sestertio declarata fuerunt satis probatum fuit. x. asses denarium : et triginta denarios antiquos trigĩtasex Marcellos Venetos, aureos uero tres nostri temporis conficere/quæ summa mẽstrua ordinaria, et communis/sicut/et antiquis etiam nostro æuo fuit pro stipendio peditis. Equitibus uero Centurionibus, Tribunus / Legatis / et reliquis in militia priuilegiatis apud antiquos : et nostris temporibus comparatione peditum pro portione oneris : et dignitatis constituta fuisse salaria eredi par est/et Hæc satis de Stipendio.

¶ Redditus / & Thesauros populorum : et regum tributa diuitiasq; priuatas : et reliqua / quæ in Sestertio proposui operosum: & prorsus inutile esset recensere, siqs uelit quascunq; summas pecuniarum, quæ penes authores antiquos leguntur computare cum declaratis iam pecuniis: et ponderibus id sibi unusquisq; præstare poterit : et ad pecunias nostri temporis referre: nonnullas tamen exquirere non inutile fore putaui: ut exemplo Computatio facilior: et comparatione diuitiarum antiqui seculi nostri mendicitas detegatur Asses ratione, & exemplo in Sestertio satis computati sunt similiter denariorum pondus: et ratio satis declarata: nec minus pondo Sestertii: et talenta, sed exempla adducamus. Liuius præcipue: et fere latini auctores in exprimẽdis pecuniis/Pondo indeclinabili utuntur. De eo locum unum Liuii mihi pro exemplo assumam libro.xxvi. Decadum scribit ex præda Carthaginis nouæ expugnatæ delata fuisse ad Imperatorem Scipionem decem, et octo millia/et trecenta pondo argẽti, Hæc summa ad nostros nũmos relata sumendo pondo pro mina centum : et octuaginta tria millia nostrorum aureorum de Camera reddet: et sic totidem libras Venetas grossorum/quot pondo, Hoc idem libro.xxvii. Scribit ex præda expugnati Tarenti relata octuaginta tria millia auri pondo Credo scribi debere centum octuaginta millia ex Plutarcho in uita Fabii/q tria millia talenta auri fuisse scribit : quæ pondo centum, & octuaginta millia reddunt. Ex qua centum: & octuaginta centena millia nostrorum aureorum Signari potuissent addito Singulis Charato : quo minus nostri pendent, hæc de pondo sufficiant. Talẽta quibus in exprimendis magnis summis antiqui auctores maxime Græci usi sunt multiplicia fuisse in Sestertio scripsi; Sed

atticum/quod magis commune fuit in exemplum aſſumam Plutarchus in uita Ariſtidis ſcribit. Athenienſes a ſociis annua mille: & tercenta taléta exegiſſe/quæ ſũma ad pecunias noſtras relata ex iã Declaratis nouies centũ millia noſtrorum aureorum conficit quicquid ultra ex propriis redditibus hérent. ſ. Vectigalibus tributis metallis quibus tota ea regio tunc maxime ſcatebat, & quibus illa reſpub. tam numeroſas Claſſes: & exercitus maxime bello perſico: & Siculo cõſtruxit: & aluit/& profuſas in populum largitiones: & in ſacrifi ciis: & ſpectaculis pompas exhibuit non eſt propoſiti noſtri recenſere: ſed in mentione talẽtorum / quia (ut ſuperius dixi) his maxime antiqui in exprimendis magnis ſũmis utebantur omiſſis Lidiæ/Egypti/perſiæ, & aliorum regum opulentiſſimorum redditibus, Imperii ab Alexandro acquiſiti exemplum apponere uolui pro miraculo diuitiarum illius ſeculi argumento de redditu annuo Imperii Ro. in fine dilato. Iuſtinus in Epitomatæ ſuo libro. xiii. ſcribit poſt obitũ ipſius Alexandri in Theſauro reperta fuiſſe centum milia talentorum quæ ad noſtras pecunias relata: ſi attica fuerũt: quæ minima ſexagies/decies centena millia noſtrorum aureorum conficient: & in annuo redditu tercenta millia talẽtorum/quæ noſtris computata ſummam triplicabunt: & centies octuagies decies centena millia aureorum noſtrorum repræſentabũt: quæ quicquid auri/& argenti noſtro æuo toto orbe reperitur: ſummam ſine dubio excedit. Quo argumẽto deſinant iam nõnulli diuitias: & gloriam noſtri ſeculi celebrare cum hoc maxime exemplo: & aliis infra dicẽdis: & adduci poſſent: mendicitas/& inopia noſtri detegatur/ſi prædas uolumus exquirere Plutarchus Arianus: & alii/qui geſta Alexandri ſcripſerunt, quadraginta millia talentorum captis

Susis ex Ærario Darii præter aliam preciosam suppellectil lem suscepisse: & præter ea/quæ Persepoli: Tyro, Damasco, & in pluribus aliis locis percepisset, quæ summa intelligen do/ut supra de Talentis Atticis sexaginta librarum ad no- stros relata uicies: & quater Decies centum millia aureorum nostrorum efficient, si quinquaginta millia fuerunt: ut Aria nus scribit/quinta pars addi potest: si de talentis Euboicis seu Ægyptiis octuaginta minarum (ut credi par est.) Quæ in illis regionibus erant in usu pro portione summa multi- plicabit: iam satis de Talentis: quia comparatione magnæ summæ minimæ: & exemplo Atticorum Euboica: & Ægy- ptia computari poterunt: quæ minas / seu pondo octuagin- ta pendebant: ut Plinius attestatur libro.xxxiii.c.iii.de Eu- boico alibi: & maxime in Liuio cõstat. Ad res Romanas tã dem accedamus quarum magnitudo/ & gloria nos: qui sumus eiusdem terræ Alumni maxime in admirationem conuerte re, & excitare debet, qd potius miremur Thesauros/ uel red ditus? an profusas impensas publicas: uel priuatas? de his omnibus mirabilia scribunt Auctores Illius seculi: & maxi- me Plinius libro.xxxvi.c.xv.& alibi, quæ non est nũc nostri propositi recensere/Si quis uelit legere potest: & ex præsu- positis ad nostras pecunias referre: nonnulla tamen adducã pro exemplo Sestertiorum: & alia quædam pauca, quæ ma gnitudinem Romani Imperii demonstrabũt. Quadringẽ- tis Sestertiis Equestrem cẽsum constitisse omnes auctores consentiunt: quæ summa fuerit nostrarum pecuniarum usq nunc ignorauimus, nunc ex præsupositis constat decẽ milia nostrorum aureorum repræsentare de censu senatorio, qui fuit primo teste Suetonio in uita Augusti cap. de eius libe- ralitate ubi ẽt significatio aduerbii duodecies demonstra-

tur/uiginti millium,& postea triginta milliũ: & de aliis pri uatis diuitiis non placet ulterius diserere / quia superfluum uidetur. Diuitias Crassi mihi pro exemplo Sestertii assummam, quæ fuerũt Sestertiorum uigintimillium teste Plinio libro.xxxiii.cap.x.quæ summa nostrorum aureorum efficit quinquies centum millia quam intelligo in annuo re ditu: & non in capite/uel sorte/cũ Plutarchus in eius uita Scribat iam decima suarum facultatũ Herculi consecrata/& uniuerso populo Ro.epulo exhibito: & ludis magnificentissimis & aliis ꝓfusis expensis, & largitionibus patrimonio exhausto eum tamen septem millia/ & centum talenta possedisse, quæ summa usuris se missibus plus dimidio uiginti millium in anno redderent, uidelicet ducenties quinquagies quinꝗ mille. Et forte locus i Plinio corrigi posset i decẽ millia ut redditus sorti i Plutarcho positæ ꝓpius accederet, uel sors in Plutarcho duplicanda accedit argumẽtũ: ꝙ ea decẽ: seu uiginti millia Sestertium in annuo redditu intelligi debeãt & non in sorte. Quia idem Plinius loco superius adducto scribit Crassum dicere consueuisse non esse diuitem: qui legionẽ annuo redditu tueri non posset. Legio.n.septẽ millium talentorum impensam non requireret.xx.uero milliũ uel paulo minus nutrire posset/ut ex præsupositis de stipendio demonstraui. De impẽsis ædificiorum urbis Romæ Plinius: ut Suetonium: & alios authores ommittã libro.xxxvi. cap.xv.refert orbẽ terraꝝ non solum armis Romanis. Sed etiam ædificiis: & operibus mirabilibus superatum/Thesauri: & opes publicæ Romanoꝝ ex magnitudine ĩperii/ & tot opulentissimis gentibus, & regnis. uidelicet: Macedoniæ: Asiæ: Cypri: Egypti/Cyrenarum: & aliis deuictis: & expillatis coniectari possunt/& uere dici potest quicquid auri argẽ

F ii

ti/aut preciosæ materiæ in toto orbe fuerit in unam urbem defluxisse: ex quibus multa ex auctoribus antiquis exempla adducere possem: sed Plinius: ad hoc/& in plurib⁹ aliis mihi sufficiat libro.xxxiii. Sæpius adducto cap. primo: & tertio scribit ingẽtes / uel potius mirabiles auri/& argẽti cõgeries diuersis temporib⁹ in ærarium populi Romani delatas: Ex quibus unum uel duo exempla referam, ut obiter locus in illa parte (ut opinor) corruptus corrigat̃ /reliqua in eo/ & Plutarcho/Liuio/& aliis auctorib⁹ (siquis uelit) legat, & ex præsupositis ad nostras pecunias referat, uerba Plinii/ ut ĩferius in libris ĩpressis legunt̃ auri in ærario populi Ro. fuere sexto Iulio, Aurelio Coss. septem annis ante punicum bellum tertium pondo. Dcc.xxv. & reliqua quæ sequuntur: quæ si intelligantur pro ut legitur in impressis male cohærẽt: & non respondent miraculo/quod Plinius ad ostentationem Romanæ potentiæ posteris tradere intendit in libro Scripto: ut infra legitur auri pondo. Dcc.x. argenti pondo nonaginta duo millia: et ĩ numerato. lli. lxxxv. M.&.cccc. quæ summa ad nostras pecunias relata computando pondo auri cẽtum ex nostris aureis argenti decem/et pro Sestertiis uigintiquinq; quaterdecies centum: et sexcẽta quinquagena quinamilia nostrorum aureorum/uel alio modo Quadragena sena centena: & quinquagena quinamilia: Si error non est in Calculo. Reliqua quæ sequuntur/quia nec in libro scripto nec in impressis satis mihi conuenire uidentur computare non curaui: nec qd auri: aut argenti in ærario fuerit sexto Iulio: Et Lutio Mauro Coss. aut Cæsar Ciuili bello ex eo expilauerit: aut Scipiones Syla/Marcus Lucullus: & deniq; Pompeius: et Cæsar de uictis gẽtibus in Triumphis detulerint, & Cato sua illa togata expeditione ex Cypro: aut Paulus

Emilius ex deuicta Macedonia Deuexerint: qui in ærarium ex ea auri pondo tribus millibus teste Plinio: qui cum Plutarcho non bene in hoc conuenit delatis populum Romanum tributo liberauit quisq; sibi legat: & computet: Sed in mentione pecuniæ nomen tributi me impulit / ut exquirerē rem scitu dignissimam: et a nemine authorum: quod sciá bene traditam/quid in redditu populus Romanus habuerit tēpore quo maxime uiguit: et potentior fuit: nisi quis uelit Plutarchum in uita Pompei adducere: qui non in merito solitus sit prædicare se Asiam ultimam prouinciarum accepisse: et mediá sua uictoria præstitisse: et redditus populi Ro. ex quinquagies decies centenis millib⁹ / ut uerbis Plutarchi utar pro ut in libro conuerso: et impresso legitur ad octuagies decies centena millia auxit quam tamen summam siqs uelit computare: et de Sestertiis argenteis intelligere omne miraculum: et rationabilem copiá excederet si de æreis: & sic minoribus ad uerisimilé non accederet: ét si illa decies per centena millia multiplicentur: ut multotiens reperitur, Adeo q nihil certi: aut uerisimilis ex uerbis Plutarchi impressi possit omnino obseruari: sed ex libro Græco: qui nup ad manus nostras peruenit fortasse emendatiori q̄ ille: qui olim in latinum fuit conuersus: uel melius interpetrato unico uerbo mutato satis constat: Quid illo seculo.s. Triumphante Pompeio populus Ro. in annuo redditu habuerit (ut inferius adducam) Quid uero seculis posterioribus maxime ætate Plinii cum adhuc apud auctores exquisitæ: uel ex professo non inuenerim per argumenta exquirere conuenit: Quibus si credere uolumus Plinius erudictionis magister: & sine quo si uerum fateri uolumus iam facta librorum antiquorum iactura nihil sciremus: non absurde, Id meo iu-

dicio præstabit si duo eius loci conferantur : & bene obser-
uentur: & computentur: sed prius uerba Plutarchi adducam
cuius codex in eo: quod in impresso latine legitur centena
millia/illa millia in myriades corrigi debent: & numerus ad
drachmas referri: & id in Græco expressum est: ut dicat uni
uersa Ro. urbis uectigallia ante illud bellū fuisse quinqua-
gies decies cētenas myriades drachmarum: & ad octuagies
quinquies decies centenas auctas, Et sensus qui aliter nullo
modo elici potest rectissime procedet. s. Pompeium sibi ar
rogasse: ꝙ redditus annuos Po. Ro. qui ante ipsum qnqua-
gies decies centenas myriades drachmaꝝ præstiterant sua
uictoria ad octuagies quinquies centenas auxisset: Quæ sū
ma: ad nostras pecunias relata ex hiis: quæ in Sestertio dixi
mus intelligi debet: ut quæ ante Pompeiū quinquagies de-
cies centena millia nostrorum aureorum fuerant ad octua-
gies quinquies centena millia aucta fuisse: uel aliter/quæ qn
quagies millena millia fuerant octuagies quinquies effecta
cum ex hiis: quæ in Sestertio diximus Aurum Agento decu
plo computetur: & sic myrias. i. decem millia drachmaꝝ ar
genti mille ex nostris aureis: q sunt pondere drachmæ con-
ficient. s. quot myriades drachmarum argenti tot millia no
strorum aureorum intelligantur: uel aliquid plus: uel minus
pro ut illis diebus aurum argento conueniebat. Et ex hiis sa
tis redditus annui Po. Ro. Triumphāte Pompeio intelligi
possunt. Quid autem habuerit seculis posterioribus: quibus
ditior fuerit respublica iam ad Monarchiam redacta maxi
me circa tēpora Plinii ex eo conabor ostendere duob⁹ eius
locis collatis: ut superius dixi libro. xiii. ca. xviii. De felicita
te Arabiæ scribit Indiam/ Seres: & Arabiam uidelicet nego
ciationes: quæ ex illis regionib⁹ in nostrū orbē deueherēť:

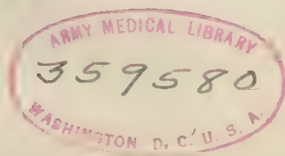
adimere Imperio Ro. Annua milies centena millia Sester-tiorum: & intelligo de Æreis: & sic minoribus: qui ut in Se stertio dixi quatuor denarium conficiũt: & sic erunt millies uigena quina millia denariorum: uel Clarius Denarii ducẽ ties quinquagies centũ millia: quæ summa ad nostras pecu nias relata ex præsupositis: ut decem denarii aureum ex no stris referant aureorum nostrorum bis decies: & quinquies centena millia: Et hanc summã scribit Plinius Indiã: Seres: & Arabiam Imperio Ro. quotannis ademisse Alio in loco: uidelicet libro sexto capite. xxiii. Scribit Indiam singulis an nis quingentesimam exhaurire Romani imperii: & cum de India scribat intelligo de tota illa negociatione orientali de qua libro. xiii. mentionem facit: quia ibidem mansiones & itinera non solum ad Indiam: ex qua etiã merces Sericæ deuehebantur: sed etiam ad Arabiam pertinentia describit/ ex quibus credi par est Plinium de tota illa negociatione in tellexisse. s. Serica: & Arabica: quæ fere uniuersa coptũ op-pidum Ægypti a mari rubro Camelis deuehebatur: & si qn quagies multiplicetur summa posita libro. xii. ca. xviiii. Vi delicet bis decies: & qnquies cẽtena millia/ Ad cẽtena uige na quina centena millia nostrorum aureorum assendẽt: uel alio modo cencies uigecies quinquies decies cẽtum millia: & totidem millena millia nostrorum aureorum. Illa summa posita libro. xiii. quinquagies multiplicata efficiet: Et tan-tum habuisse in annuo redditu populum Romanũ sumpto. Ex hiis duobus locis Plinii collatis satis probabili argumen to nõ absurde opinor: immo opinionẽ ꝓfiteor: nec miracu lum: aut incredibile uidebitur: Siquis uectigalia: metalla: Tributa: et alios urbanos: & ꝓuinciales illius Imperii red-ditus animaduertat: quos quasi ad calculum huius: & for-

tasse maioris summæ inueniet : si exacte : & particulariter quid quæq; prouincia solita sit: & potuerit illo seculo exhibere complectatur animo: Cum ex hispania sola ultra alios uberrimos prouentus mirabilis: & pene incredibilis auri argenti atq; aliorum metallorum copia proueniret cuius tres tantum regiones Plinius tradit libro.xxxiii. cap.iiii.uicena millia auri pondo singulis annis Po.Ro præstitisse, qd turdetania, Bethica, Cantabria: & Celtiberia: & aliæ quid hæ, & reliquæ argenti: quas omnes argenti: & omnium metallorum fertilissimas fuisse ipse attestatur: Et idem confirmat Strabo in descriptione eiusdē prouinciæ scribens apud Carthaginem nouam ex breuissimo terræ spatio stadiorum.cccc. .i.ex quinquaginta millib⁹ passuum Po.Ro. in dies uiginti quinq; millia drachmarū: quæ summa ex nostris aureis duo millia : & quingentos conficiunt redditum habuisse : Et ut etiam Plinius bonorum omnium: & præcipue auri: & aliorum metallorum fertilissimam prædicat. Idem multi alii auctores attestantur. Ex quibus fortasse non temerarie proferri posset Po.Ro.ex sola hispania tunc maiores redditus percepisse, q̄ uniuersæ Europæ prouinciæ suis Principibus nunc exhibeant. Sed qd galliæ metallis: & cæteris bonis fortasse non inferiores quid Italia. Tunc florētissima. quid ipsa Roma totius orbis Emporium, & domina quantū sibi ipsi præstitisse credi par est, quid Illyricum uniuersum auri : & argēti fertilissimum cuius unam tantum partem breuissimo spatio in Dalmatia Plinius loco superius adducto refert quinquagenas libras auri singulis dieb⁹ effudisse / quid prouinciæ illi cōtiguæ: & eiusdē naturæ (ut Britaniā & Germanias omittam quibus illis seculis argenti : & auri metalla nundum cupido aut ingenium fuerat scrutari) Epirrum Macedoniam

Pãnonias/Messias/Traciã? Quid tot Græcie regiones quibus / & si multũ prioris fortunæ: tũc deesset. Tñ illius non cõtemnendam partem adhuc seruabant? Quid magna Chersonessos a quibusdam Asia minor appellata/ex qua/nec integra: & iam per Mytridatem exhausta Silla una in dictione uiginti millia talentorũ exigere non dubitauit? Quid extra illam pontice regiones ex quibus uelus aureum? Quid aliæ ultra taurum ditissime Syria: & aliæ circa illam a Romanis tũc possesse? Quid ægyptus/Cyrenæ: Lybia: Numidia: Mauritania? Quid tot sparse mari nr̃o insulæ felicissimæ. Quarũ omnium/& aliarum continentis regionum: tunc Romanorum imperio subiectarum/ siquis diuitias/potẽtiam / & redditus per auctores relatos complectat animo non profecto mirabitur de his quos ex Plinio computando excussi: sed maiores fuisse credet: Et paulo minus ex aliis auctoribus illius seculi calculo confirmabit: Si argumentis ex Plinio adductis minus fidei præstiterit: Quod aliquando exquirere cogitaui/& fortasse non absurde pfecissem Perscrutãdo: qd quæque regio seu Reges/ tunc uel paulo ante in redditu habuissent: nisi ambitiosum: & prorsus inutile uisum fuisset ex diuersis auctoribus: & multiplicibus locis coniectura, & argumentis exquirere: quod ex duobus quasi eiusdem seculi luculentissimis auctoribus satis: & aperte consequi possem: quorum auctoritates sibi inuicem maxime fidem arrogent, cum ea quæ ex Plinio adduxi: non uulgare testimonium afferãt, his quæ Plutarchus in loco superius adducto attestatur Populũ Rom. Triumphante Pompeio octuagintaquinque myriadas drachmarum: Et sic octuagintaquinque millena millia nostrorum aureorum in annuo redditu percepisse: Et hæc illa confirmant: quæ ex Plinio adducta fuerunt tot puinciis postea

Imperio additis: & ex deuictis ante Pompeium usq; ad tempora Plinii pacatis. Et ad uberiores prouentus (ut credi par est) productis. Illa octuaginta millena millia ad centum: & uigintiquinq; millena millia acreuisse: quod facile disquirere potest: Si quis postea aquisitas: & pacatas prouincias recensere uelit, Et quales fuerint, considerare: Sed cum iam satis pecuniæ declaratæ: & computatæ fuerint: & obiter alia multa quibus expenduntur: ut impensæ: & antiquorum mores nobis innotescant: res poscere uidetur. Vt melius cognoscantur, mensuras seminum liquorum: Et agrorum his addere: quibus uita constat: Et potissimum ad eorum usum pecunias inuentas fuisse credendum sit: Cum reliquæ merces permutando non semper V sibus uitæ conuenirent: Et ideo ex usu, & cõmodo mortalium metalla, & ex his pecunias inuentas Credi par est: Quæ omnibus comertiis: & maxime his: quæ uictui necessaria forent semper essent opportuna: & sic uniuersa antiquorum contractatio cognoscatur: quas mihi uenia sit, si q̃ breuissime/& festinata Cura percurram/q; ingeniolum meum promptissimum ad referendũ qualiacunq; studio assecutũ sit negotia urgentissima impediant: & alio compellant: Ideoq; mihi satis erit mensuras antiquorum frequentiores excutere: & obiter nostris conferre. Et ita breui elogio declarare: ut omnibus quibus erit Curæ ex his facili disquisitione reliquæ minus frequentes possint innotescere immensuræ igitur liquorum, ut ab his initium Capiam: quæ frequentiores: & stabiliores apud antiquos fuerunt: quia humida pondere inter se parum differũt cum in eo sicca: & præcipue semina: quibus uita constat: genere: & specie raro conueniãt: ut Triticũ a mileo: & utrũq; inter se: Et ideo eorum mensuræ non facile pondere deprehendi

hendi possunt:omissis igitur his: quæ tantum ad medicinæ usum repertæ sũt:ut Cyatho:Myxtro:Cocleari.Et reliquis similibus frequentiores ad usum uitæ fuerunt hemina siue cotila Sestarius: congius, urna/amphora/ Culeus / quo nulla liquorum mensura maior fuit apud antiquos:heminæ duæ: Sextarium, sex Sextarii congium quatuor congii urnam: Duæ urnæ amphorã uiginti amphoræ culeum conficiunt: harum ratio ex auctoribus inferius demonstrabitur:Et primum ex auctoritate auctoris illius in uolumine Prisciani inserti sine Titulo : qui carmine prosequutus est pondera : & mensuras antiquas/ quem Rhemmium Fauinum appellari, scriptum reperi:ex cuius computatione hæc omnia summi possunt:& ex aliis auctoribus particulariter comprobabuntur:ꝙ urnæ quadraginta:& amphoræ uiginti culeum conficiant Clarum est:De urnis Columella libro quarto cap.iii. prope finẽ de amphoris Plinius libro quartodecimo.ca.ix. demonstrat.Scribens septenos culeos centenas quadrigenas amphoras conficere:Sestarios:& cõgios quomodo inuicem se habeant demonstrat̃ auctoritate Catonis ca.lvii. dum scribit mense sexto:& reliquis operarium bibere iustũ esse uini Sestarium idq; referre in mense congios quinq; dicit:qui Sexies multiplicati Sestarios triginta cõficiunt.Et sic sex Sestarii congium sequens cõputatio non ꝓprie : sed ꝓpe cõuenit.Cũ scribit in mẽse.x.xi.in dies heminas.iii.in mense amphoram cum amphora Sestarios quadraginta octo:& sic heminas nonaginta sex conficiat:& computatio nonaginta tãtum demonstret:superior item non conuenit/ & codex deprauatus est. Legitur.n.in libro meo impressuræ antiquæ loram bibant menses.iii.mense.iiii.heminas:& reliqua.Scribi debet loram bibant primos duos menses ter

tio : & quarto heminam : ut numerus mensium duodecim, & sic anni reperiatur: & a primis: & non a tertio: & quarto computatio initium capiat: Sed nec computatio conuenit: cum triginta heminæ: uidelicet sestarii quindecim duos tã tum: & dimidium: & non tres congios conficiant: & sic aut error in codice: aut meus est : aut de minimo non Curauit. heminam esse dimidiũ Sestarii. Gellius libro. iii. cap. quar todecimo testatur/liquorum. Itaq; mensuris / ita declaratis: ut quid inuicem capiant : & capiantur satis intelligi possit, earum pondera (quibus præcipue deprehendi) & ad nostras referri possunt dicenda sunt: & a minore: ex iam dictis ini tium capiam: hemina pẽdet uncias decem. Sestarius uigin ti/hoc est libram: & bes congius libras decem, urna quadra ginta: Amphora octuaginta: Culeus mille : & sexcentas li bras pendet: hæc ex dispositione iam dicta mensurarum : & ex multis auctoribus: & maxime ex Fauino supradicto col ligi possunt : & de amphora : & Sestario sextus Pompeius attestatur. Et ex pulcherrima pliniana computatione pau cis cognita libro quartodecimo cap. iiii. Scribendo de uino opimiano colligitur: & obiter usuræ semissium comprehen dunť: quas nostris seculis diu non bene cognitas mihi olim applaudebam, uel solum, uel inter paucos intellexisse: po stea longo interuallo Hermolaum inter nostræ ætatis lite rarũ assertores eminentissimum in prima editione plinianæ castigationis ignorasse. In secunda non suo fortasse inuen to: sed ex alicuius relatione ex eo cognouisse/ animaduerti: quia locũ Columellæ corruptum adduxit. Ex quo nec com putatio: nec usuræ semissium subduci possunt : & excusatio nem sui codicis corrupti ipsemet excludit: profitendo in fi ne operis nihil mendosum in eo reperiri posse: sed fortasse

ex eo uitium fuit: ꝙ ad summam Sestertiorum/ex qua usuræ non ad principium/ex quo summa subducitur aduertit. Videlicet ad modum/seu Numerum iugerum: quæ septem: & non octo: ut in codice corrupto legitur/poni debet: ut computatio Sestertiorum: et ex ea usuræ semissium recte, et sine uitio subduci possint: quas ex occasione mensurarum/ et Sestertiorum hoc loco declarare libuit, ut uno contextu duæ pulcherrimæ/et utilissimæ Plinii/et Columellæ compatationes et obiter Amphora: et urna discutiãtur/et Codex Columellæ corruptus corrigatur. Vsuræ Igitur semissium non semis sortis.s.ex cẽtum quinquaginta: ut diu inscite creditum: sed sex pro centum reddunt/Exempli gratia/ut qui centum dederit annua sex pro usuris Semissibus recipiat. Si mille sexaginta/et sic ex quacunq; sorte sex pro centum annua referat, quæ adeo ciuiles, et modice/ut Plinii uerbis utar/existimatæ sunt, ut etiam nostris sæculis/non pro odiosa decoctura/ sed quasi pro beneficio receptæ sint, et si loco precii sit res, quæ fructum reddat/iam quasi etiam a nostra religione tolerantur: et ex eo Semisses dictæ sunt: ꝙ semis cuiuscunque pecuniæ: cuius erit sors quolibet mense reddat. Quæ si integram pecuniam quolibet mense præstaret/duodecim annua refferet pro centum: Exempli gratia: ut etiam hebetioribus pateat: qui centum aureos dedit. Dimidiatum aureum quolibet mense accipiet: et sic in anno sex integros, et ita de qualibet summa: et specie pecuniarum: Et inde usuræ semissium dictæ sunt: ꝙ semis quolibet mense pro centum pecuniæ traditæ reddant, quæ diu latuerunt, quia ratio ignorabatur: Et adhuc credo laterent: nisi Columellæ computatio libro quarto capi. tertio eas

demonstrasset, Et alia Plinii quæ amphoram ostendit libro quarto cap.iiii. Quos declarare constitui: Et ut melius intelligantur Sestertios in pecunias nostras conuertam. Columella Igitur loco superius adducto: Qui cupidiores etiā qui dumtaxat utile respiciunt ad honestissimam, & pulcherrimam agriculturæ artem excolendam etiam spe lucri alliciendos cogitauit: non tantum uerbis laudando: & suadendo: quod & alii auctores: sed re ipsa Calculo apposito: & ratione subducta omni fœnore: & omnium aliarum artium maxime Cultura uinearum Quæstuosissimam demonstrare uoluit: Et ut Clarius id præstet ponit quempiā emisse fundum septem iugerum: & non octo: ut corrupte in impressis legitur/ & in hoc Hermolaum errasse dixi: Quia si octo iugera ponas/ & pro singulis singula millia Sestertiorum expensa computatio non procedet ad summam: uidelicet ad uiginti octo millia si septem ex amussim conuenit. Ideo legas iugera septem: & pro eis septem millia Sestertiorum nūmorum expensa: quæ summa ad nostras pecunias relata facit ex nr̄is aureis de Camera (ut in Sestertio dixi, uidelicet librarum sex / uel Solidorum Venetorum centum & uiginti) centum septuaginta quinq; . Item uinitorem esse emptum Sestertiis nummis octo millibus ex nostris aureis ducentis. Item uiuiradices: & pedamenta: & alia necessaria ad uineam constituendam duo millia pro quoq; iugero: & sic pro septem quatuordecim millia Sestertiorū ex nostris aureis tercenta: & quinquaginta hoc caput est uiginti nouem millia Sestertiorum nummorū ex nostris aurei septingenti: & uiginti quinq; huius summæ usuras Semissium uidelicet. Sex pro centum quolibet anno pro duobus primis: quibus uineæ domino fructum non reddiderunt: & sic caput

illo

illo ſpatio mortuum extitit: ponit tria millia quadringentos: & octuoginta Sextertios nummos domino decoxiſſe ex noſtris aureis octuaginta ſeptem additis uſuris ſorti caput fit. Seſtertiorum triginta duorum millium quadringentorum: & octuoginta noſtrorum aureorum octingentorum & duodecim. Huius etiam Summæ uſuras Semiſſium ſubducit modo iam dicto: quas ponit eſſe Seſtertios mille nongentos: & quinquaginta/ut Calculus in numero rotũdo procedat: tamen ſi recte computentur Seſtertius deerit: & ſic ex nr̃is aureos quadraginta octo: & dodrans alterius: ideſt ex quatuor aurei partibus tres: & ſic Marcelli Veneti nouẽ. Cum igit̃ Columella in hac computatione bis ex ſorte uſuras Semiſſium ſubducat: Et utroq; calculo ex ſorte propoſita ſummæ vſurarum ſubductæ ſex pro centum excipere reperiãtur, nulli dubium poteſt eſſe: quin huiuſmodi uſuræ ſex pro centum ex annua ſorte percĩpiant: Et ulterius procedẽdo: quod propoſuerat confirmat ſeptem iugera pretio: & impenſa ſuperius adducta comparata minimo redditu ſingula ſingulos culeos uini refundere: qui uiliſſima annona tercentis Seſtertiis nummis. ſ. aureis noſtris ſeptem: & ſemis ſinguli diſtrahantur: & ſic ſeptem culei duobus millib⁹ & Seſtertiis centum. ſ. aureis noſtris quinquaginta duobus cum dimidio: & ſic omnino adhuc excedunt uſuras ſortis prædii comparati/quæ fuit Seſtertiorum nummoꝝ mille nongentorum: & quinquaginta: & ſic aureorum noſtrorum quadraginta octo/& dodrantis aurei. Sed exſtirpandam uineam ſcribit cuius ſingula iugera ad minus tres / ſeu plures culeos non reddant, & aliquando octo: ut Varro/ Plinius/et ipſemet Columella alio loco atteſtantur. Et ſic Culturam uinearum ex uino/et plantis non ſolum modici fœnoris/ſed

cuiuscunq; quæstuosissimæ mercaturæ redditus excedere: & honestissimo, & quietissimo fructu eam exercentes ditescere demonstrat: & obiter declarat Culeum quadraginta urnarum esse capacem. Hoc idem de usuris: & amphora confirmat Plinius loco superius adducto pulcherrima computatione docens: quid manceps pertinax mina suæ mercis retentione amittere possit: Constituit. n. amphoram uini centenis nummis Sestertiis: idest aureis nostris duobus cum dimidio fuisse emptam Opinio consule seruatumq; uinum: ut uetustate pretiosius fieret centum: & sexaginta annis usq; in tempora Cai: Cæsaris Germanici filii: & quarti in ordine principum Romanorum: & ut auariciam pariter/& stultitiam mancipis taxaret/scribit emptorem non minus lucri, & certioris ex precio uini seruati p tot annos usuris Semissibus: quæ ciuiles: & minime odiosæ sunt percipere potuisse q̃ ipsius uini tam longo curriculo temporis seruati: & mille periculis: & iacturis expositi: cuius onciæ/ quæ sunt nongentæ: et sexaginta pares essent Sestertiis/qui cẽtum/et sexaginta annorum spatio usuris semissibus contrahi potuissent: et si alr̃ sensisse Pliniũ: & adhuc maiori stultitia mancipem taxare uoluisse opiner computando singulas uncias illius uini per tot annos seruati pretium totius amphoræ æquasse: uel potius superasse. Si usuræ sorti quotannis multiplicãdo addantur: et ex is usuræ adhuc subducant̃. Liqdoꝝ mẽsuris ita declaratis/ut quid unaquæq; ipsarum pondere: aut capacitate ab altera differat intelligi possit nunc siccorum/ut frumẽti/et aliorum seminum quibus alimur/et uita constat, et aliarum rerum: quæ non fluida: aut fluxa in commertio: et usu apud antiquos fuerunt mensuræ dicendæ sunt: quas admodum paucas, et aliquãdo liquidoꝝ/ut Sestariis ad sicca usos

fuisse reperio: quod etiam temporibus nostris euenire uidemus/ut quæq ciuitas una / aut altera mensura ad sicca contēta sit: quas multiplicādo / aut diminuēdo usq ad quartarios suas res distrahere, & cōmercari cōsueuerit. ita & antiq græci medimnis/latini modiis in cōmertiis fere passim usi sunt. modii sex medimnū conficiunt: Sestarii sexdecim modium. Sestarios pono: quia & his sicca, & humida metiri consueuerūt. hoꝝ singuloꝝ pondus supi⁹ scripsi fuisse libræ/ & bessis: idest vnciaꝝ uiginti. modii pondus ex computatiōe sestarii, & amphoræ superius adducta fuit libraꝝ uiginti sex: & unciarum octo medimnum libraꝝ cētū/& sexaginta. nā Fauini Carmine de ponderib⁹ superius adducto demonstrat᷑ sestarios sexdecim modium, modios tres amphoram, binas amphoras medimnū conficere. cui⁹ auctoritatē ob id maxime sequor: quod est antiqui nominis, & in humidoꝝ mensuris, quæ scripsit aliis auctoribus comprobant᷑. accedit etiam ꝙ pondera oīum iā dictaꝝ mensurarum prout posita sunt calculo ad inuicē conueniūt. ꝙ medimnus sex modios in se habeat ex pluribus auctoribus colligi potest: sed Cicero mihi sufficiat in uerrina quarta: in qua pluribus locis computādo demonstrat modiū esse sextā partē medimni. nec ignoro in uita Pomponii attici legi fuisse septimā. sed ibi locū eē corruptū auctoritate alioꝝ conuincitur. de pondere uero quod superius dixi fuisse librarum centum & sexaginta/aliquantulum hæsito/ quia apud Pausaniam legitur fuisse nisi centum & octo: tamen primæ opinioni magis assentio: quia cæteris ponderibus magis conuenit. De pondere modii difficile puto posse affirmari: cum ea/quæ metiendo capiat/ut triticum/legumina/ & alia huiuscemodi sicca, non solum genere, sed etiam specie inter se, bonitate, aut natione diuersissimi

H

sint ponderis ꝙ in humidis non sic euenit. quæ non multum pondere differũt: ut uinum/& aqua / & huiuscemodi dilutiora/crassiora uero: ut mel / & oleum specie inter se parum uel nihil/genere non multum: & quasi certa mensura : quia mel a melle/& oleum ab oleo pondere parum differt. Illudq; ab isto. Et quicqd est quasi certa mensura differt : sed in hoc id quod ratio suadet auctoritate Plinii uidet̃ comprobari mésuras liquidorum quasi certo pondere fuisse : siccoꝝ fere uario: quia in illis nihil uacui: & fere eadem natura: in his multum uacui: & diuersissimæ species / & ideo si sestario aut modio liquida metiamur sua pondera reperientur habere : & uniformia. Si uero sicca: ratione iá dicta diuersissima: quod auctoritate comprobat̃ Plinii lib. octauo cap. vii. scribit. n. modium tritici gallici non excedere uicenas libras: & aliarum prouinciarum parum ultra / & tamẽ si modius pondere liquidi metiat̃ rõne amphoræ/& sestarii/hoc est : ut amphora tres modios capiat / & ipse sestarios sedecim utraq; ratione erit pondere stabili, et non uariato bonitate / aut natione, ut in siccis librarum. xxvi. & unciarum octo. idem uidet̃ comprobari de sestario cap. nono & decimo, & seqũetibus. Ex his non absurde colligitur antiquos humida pondere fere certo/sicca uero uario/uel sola capacitate metiri in usu habuisse. & exemplum sumi potest de modio & sestario / ꝙ in humidis haberent pondus constitutũ: in siccis sola capacitate censerent̃. Idq; experiendo deprehendi uasis ad mensuram antiquoꝝ fabricatis: quoꝝ contenta sicca, & humida pondere multum differre cognoui. uidetur tamen Plinius eodem cap. maioris mensuræ modium fecisse : cum scribit sexaginta pondo panis e modio refferri, & reliqua. sed aut locus est corruptus, aut aliter debet intelligi, & illud idem

dici poteſt in capite decimo, cum ſcribit centum & uiginti duos panes e modio ſimilaginis iuſtum eſſe confici, quia aut panes erant exigui, aut numerus eſt corruptus: quia modius antiquus tot panes formæ, aut magnitudinis noſtri temporis referre non poſſet: Et ex his quæ ſequuntur colligi poteſt. Cum ſcribit ex tribus ſeſtariis madidis pultis modium reduci: quia eadem proportione poſſet ex modio qui eſſet uigintiquinq; librarum / uel circa ſexaginta libras panis refferri. Idemq; exiſtimari debet ſi alibi aliquando maioris menſuræ modium uideatur innuere, cum ipſemet Plinius menſuram ſuperius poſitam non exceſſiſſe pluribus in locis demonſtret, & maxime eodem capite ſeptimo ſuperius adducto comparãdo triticum ordeo / quod dicit non exceſſiſſe libras quindecim, & fabam uiginti duas, & innuit triticum non multum excedere. Item intra cum ſcribit e modio ſiliginis triginta pondo panis reddi: & parum ſupra dixerat iuſtum eſſe panis tertiam portionem ad grani pondus accedere / & ſubinde ſequentibus loquendo de tritico Alexandrino, & Cyprio / & cap. nono in fine / & cap. decimo & alibi, ſed nonnullis fortaſſe abſurdum / & pene incredibile uidebitur / quod & mihi aliquando anteq̃ ratio confirmaretur occurriſſe fateor, antiquos, & præcipue Romanos illo ſeculo copioſiſſimo ſua pene uniuerſa commertia tã exiguis menſuris confeciſſe, & contractaſſe: quod & ſi admirabile videat᷑ / tamẽ uſq; adeo ratione / & auctoritate demonſtratũ eſt / ut ex ea nulli niſi ꝑtinacibus dubiũ relinquat᷑. Et p̄ter ea quæ ſupius adducta ſunt / & multipliciter adduci poſſent, de amphora et ſeſtario / ꝙ tales fuerint / et non maioris mẽſuræ auctoritate capitolini cõprobabit᷑. Scribit. n. i uita Maximini illũ aliqñ bibiſſe amphorã uini / et duos / et tres ſeſtarios

ſui ſudoris oſtẽdiſſe. quod utrũq; in menſuris iam dictis mi rabile dici poteſt. ſed ſi maiorẽ hiis modum conſtituamus omnino incredibile/quod homo ultra octuaginta libras ui- ni uno die hauſerit: & ultra tris ſudoris emiſerit. & in uita Alexandri Mameæ legitur eum ieiunum ſæpe ſeſtariũ aquæ frigidæ bibiſſe: & in pluribus locis apud auctores reperitur modeſtiſſimos, & ſobrios uiros ĩ cœna non ultra ſeſtariũ ui- ni bibiſſe: qua menſura & noſtri tẽporis ſobrios hoĩes eſſe contẽtos uidemus. de Congio Plinius libro quartodecimo in fine comprobabit: ſcribens plures fuiſſe: qui tres congios uini uno impetu hauſiſſent: qđ pro miraculo adducit: & nõ ab re: ut de amphora in Maximino. ſed ſi maioris menſuræ congios arbitremur penit' incredibile uideri poteſt. de aliis itẽ menſuris liquidoꝝ non ambigiť. de medimno, & modio ultra ea quæ ex Plinio, & aliis auctoribus ſuperius adducta ſunt: accedit argumẽtũ, uel potius demonſtratio: quæ ſi alia deeſſent per ſe ſufficeret ad utrunq; comprobandũ: quãuis ſuperuacuũ uideatur argumentis quærere/ qđ aſſertionibus ſuperius adductis, & quæ adduci poſſent manifeſte compro betur: tamen quia ad comparandas noſtras mẽſuras cũ anti quis aliqd conferre poteſt/ apponere uolui. omnes antiqui agricolæ, & præcipue Columella lib. ſecundo cap. nono: Pli nius libro decimooctauo cap. uigeſimoquarto/& alii ſuis lo cis ſcribũt modios fere quq; tritici pro ſemine iugeri ſatis eẽ: milii ſeſtarios quatuor. Cicero ĩ uerrina quarta modios tritici ſex. ſ. medimnum in iugero ſatis eſſe ſcribit. qui mo- dus etiã noſtræ ſementationi fere conuenit, ſi quãtitas ſemi nis cũ ſpatio terræ computeť. & hoc quid modius fuerit de monſtrabit/quod, ut clarius fieri poſſit, ꝓfari conuenit: & ue niam deprecari, ſi in hiis declarandis, & computandis, quia

latina desunt, uocabulis vulgatissimis, & omnino populari-
bus utar: ne in illius errorē incidam: qui cū uellet latinitatē
seruare, culpam inscitiæ subiit / & pro mensura Veneta quæ
vulgo stariū appellatur / & ultra centū & septuaginta librarꝫ
minorꝫ tritici capax est, sestaria tam exigue mensuræ Vene
tiis super hostio Annonariæ curiæ insculpi fecit. quod oīum
litterarꝫ professorꝫ, qui plurimi, & eruditissimi in illa incli-
ta ciuitate reperiunť maxime itteresse puto / magistratus ad-
monere ut illud uocabulū sestariorꝫ exculpi faciant: & eorꝫ
loco patrias mensuras proprio nomine uel circūscripto in-
scribi iubeant. cū huiusmodi inscitia non sine nota illius al-
mæ Ciuitatis tot doctissimorꝫ uirorꝫ p̄riæ / & alūnæ ab exter
nis transeuntibus legitur. quod dixisse non mihi arrogātiæ,
sed īsitæ in eam Ciuitatē pietati: quā illi debeo: & libenter
agnosco / ascribatť. sed hiis omissis ad computationē propo
sitam reuertar. Campus noster (sic. n. modū / & mensurā agri
appellamus) q ut īferius demonstrabiť iugero antiquo pro-
portione maior est, duabus nostris mēsuris Tritici, quas sta
ria patrio uocabulo appellam⁹: & altero dimidiato seu non
integris tribus fere seriť pro qualitate terræ: & arbitrio se-
rentis. mensura nostra ex collatione inferius demonstran-
da plusq̃ duos modios antiquos continet: qui si pondus in
sicis seruaret: quod eis in humidis atribuiť: uidelicet libras
uigintisex, & uncias octo, paulominus duo nostram mensu-
ram æquarent: quā fere quadraginta duæ libræ maiores no-
stræ unciarum decem septem boni Tritici implēt: minores
uero unciarum duodecim circa quinquaginta nouē. Et an-
tiquos huiuscemodi mensura, capacitate, & non pondere
constituto uti consueuisse puto: Sed si pondere sicci cense-
batur multo minor reperitur ratione iam dicta: quia uacuū

inest/et ideo modius sicci ad libras.xxiii.uel circa contrahi-
tur pro qualitate materiæ/ut in Plinio legitur: quod uase ad
pondus sestarii fabricato uerum esse deprendi, eo sexdecies
tritico impleto, et euacuato/idq; uniuersum ad pondus supe
rius positum accedere inueni, quod duplicatum libras qua-
draginta sex efficiet mẽsuram uero nostram eodem tritico,
et statera seu lance quinquaginta octo uel circa pendere de
prehendi: Et sic mensura nostra duodecim libris uel circa
duobus modiis antiquis maior reperitur, et sic campus no-
ster plusq̃ iugerum triginta libras seminis requirit, et erit
proportio a cẽtum et quindecim, quas requirit iugerum ad
centum et quadraginta quinq;, quas requirit campus noster
qua ratione sementatio iugeri et cãpi nostri fere conuenit.
nam teste Columella libro sexto cap.primo, Iugerum uigin
ti octo millibus, et octingentis pedibus quadratis constat.
Campus uero noster sex pedis hoc est mensuris sex pedum:
quas perticas appellamus sexaginta in longitudinem extẽ
ditur. quatuordecim in latitudinem. Qui modus triginta
millia ducentos et quadraginta pedes quadratos conficit.
Sed iugerum antiquum non solum numero pedum, sed etiã
eorum quantitate nostro campo minor erat: quia pedes an
tiqui quibus iugerum metiebantur nostris pedibus fere un-
cia, et sic duodecima parte breuiores reperiuntur adeo q͂ si
quantitas seminis cum spatio terræ computet͛ sementatio
nostra, ab antiqua parum differre reperietur. et ex hiis etiã
mores antiquoꝝ in hoc et modius quid fuerit demonstrat͛.
Hæc uolui dixisse non tãtum, ut mensuram modii: qui supra
satis fuit declaratus confirmarem, sed ut mores, et consuetu
dines antiquorum sicut in aliis etiam ratione seminãdi a no
stris non multum differre demonstrarem: quod hoc toto

opuſculo præcipue mihi cordi fuit,ut ex moribus, et conſue tudine antiquorum ad quæq; peragenda & conſtituenda in ſtructiores,& prudentiores efficeremur. Cum itaq; in ſeſter tio antiquoꝝ pecunias declarauerim/& noſtris contulerim, & ſuperius etiam eorum menſuras pro ingenioli mei uirib' demonſtrauerim,reliquum eſt intentionis/ & propoſiti no- ſtri ut eas noſtris conferamus,& cuius proportionis ſint ad noſtras quantum fieri clarius poſſit demonſtrare conemur: quas ſummatim,& quã breuiſſime repetere conuenit, ut in earum collatione ad noſtras memoriæ propius ſint. Dixi- mus duas heminas ſeſtarium, ſex ſeſtarios congium, octo cõngios amphoram, uiginti amphoras culeum implere. Item ꝙ amphora duas urnas, & tres modios caperet, & ut pondera etiam addam, dixi heminam decem unciarum eẽ, ſeſtarium uiginti,congium decem librarum, modium uigin ti ſex:& beſſis urnã quadraginta,amphoram octuaginta,cu leum mille ſexcẽtarum. His ita propoſitis, & declaratis cũ nullæ antiquæ menſuræ nunc extent,& ob id quaſi impoſſi- bile uideret eas noſtris comparari poſſe,& tanto difficilius ꝙ etiam menſuræ noſtri temporis fere nullæ inter ſe con- ueniant, & quæq; ciuitas ne dum prouinciæ ſua pondera, & menſuras ab aliis diſſimiles habeant. Tamen hiis non obſtantibus rationem inueniſſe opinor: qua antiquæ men ſuræ nunc conſtitui, & inueniri poſſint, & quiſque pa- trias menſuras cuiuſcunque ponderis, uel capacitatis fue- rint: illis utroq; modo, ſcilicet uel pondere, uel capacita- te ualeat conferre.Sed rationem afferamus. ex Fauino ſæ- pius adducto, et aliis colligitur capacitatem amphoræ pe de quadrato conſtare.conſtituatur igitur uas huius menſu- ræ, cuius uacuum ſit cubus,undique pede quadrato termi-

natus.f.altitudine,latitudine,longitudine,ex huiusmodi ua si comparatione omnes antiquæ mensuræ maiores, & minores augendo uel diminuendo constitui possunt: & eadem ratione obiter nostræ illis conferre: quippe huius uasis dimidium erit urna/tertium modius/octaua pars congius/quadragesima octaua sextarius. si pondere magis placet: fabricet uas, cuius contétũ sit ponderis librarum decé: erit congius: si unciarum uiginti, erit sextarius: & proportione ponderum aliæ oés antiquæ augendo uel minuendo constitui possunt. Quarum ratio incerta esse non potest/si earum pondera capacitati a primis ad oés sequentes initium capiendo seu a minimis/ seu a maioribus conueniet. exempli gratia diximus amphorá esse dimidium medimni, amphoræ urnam, tertiũ modium, octauam parté congiũ, & reliqua, quæ non expedit repetere: harum omnium pondera, & reliquarum proportione capacitati conueniunt: prout ex ordine positæ sunt. si capacitas igitur ipsarum proportione ponderis cuilibet earum atributi conuenit/cui dubium potest esse eas esse mensuras antiquas/quibus constitutis suas patrias mensuras quilibet seu capacitate, seu pondere conferre potest: & quid quæque ipsarum ad antiquas proportionis habeat cognoscere.f.suas patrias/nunc mensuras maiores/seu minores ad antiquas ratione iam dicta constitutas proportione conferédo, & obiter legendo prouentus, expensas, & commertia antiquorum intelligere. Quod si meo labore legentes hoc consequuti fuerint: gratias habebũt. si uero ipsi ex se melius, uel ex his minus exacte: saltem uoluntatem proficiédi laudabũt. Sed dicet fortasse quispiam ignotum per ignotius docuisti: mensuras pede, & libra constituisti ipsismet mensuris ignotiores: & quales fuerint apud antiquos/& quomodo nostri có-

Digiti Palmi — Dimidium Pedis Antiqui. I II III IIII V VI VII VIII — I II

ueniant fortasse ignoratur : sed certum est nostris fuisse minores . ideo & huic scrupulo occurrẽdũ ẽ. librã i sestertio demonstraui/& sicut ĩ ea cõstituẽda ad prĩcipia naturalia/ q̃ stabilia sunt, & raro seculis uoluẽtibꝰ mutant̃, vʒ ad siliquas: quæ semp̱ fuerũt, & sũt uniformes/& eiusdẽ qualitatis: ita & in pede ad digitos humanos recurrẽdũ: q nõ crassi, aut graciles ad hoc eligẽdi sunt, & teste Victruuio/& Columella lib. vi. ca. primo sexdecim, pedẽ conficiũt: q certe meo patrio pede & fere oibꝰ q nr̃o seculo in usu sũt breuior fuit. comperta scribo: pedẽ meũ patriũ quo ad metiẽdũ spatia utimur sexdecim meis digitis, & qbuscũqꝫ cõibus uncia. i. duodecima pte longiorẽ esse/& plus p qualitate digitoꝝ reperiri. & idẽ fere de aliis nr̃i tẽporis existimãdũ est. & minorẽ fuisse antiquũ etiã nomẽ arguit. s. a pede humano fuisse appellatũ & ad eiꝰ mẽsurã constitutũ. Quo oẽs pedes nr̃i tpis qbꝰ ad metiẽdũ utimur lõgiores sunt. sed utinã aliaꝝ antiquaꝝ mẽsuraꝝ modus extaret sicut pedis antiqui / q Romæ pluribꝰ in locis, & p̃cipue in hortis Angeli colocii uiri inter alios q Romæ degunt, ut audio, doctissimi manifeste deprehendit̃. Cuius exemplum & longitudinis dimidiũ in hoc loco itegri non capaci imprimi curaui, ut ad eius mẽsurã uel alterius, digitis constituti quocunqꝫ loco qs reperiat̃ amphorã fabricare possit, & ex ea reliquas. & si pondere magis placet libra siliquis constitui potest. & ex ea omnes mensuræ antiquæ, & eadem libra nostris conferre. quã eandem, qua nos utimur fuisse in sestertio docui.

Sed si aliquibus in locis non conueniret, siliquis uel denariis antiquis constitui potest, & ex ea reliquæ mensuræ: nec siliqs carere possumus/quæ fere iam ubiq; sunt communes. denarii etiam ipsi adeo iam vulgares, & noti sunt, ut nullam putem nunc esse prouinciam in qua aliqui ex hiis non reperiantur: sed ut ab aliis nummis argenteis antiquis dignoscantur: qui fortasse non sint pondere Drachmæ admonere conuenit, ueris denariis hāc notam ⚹ fere passim impressam fuisse: qua antiqui hunc nummum numerum denarium in se habere, uidelicet decem asses demonstrabant, & ad differentiam literæ x linea transuersa secabant: ut in figura superius posita apparet. sed cum nostri seculi scriptores / & impressores quid esset non intelligerēt, in libris apponere omiserunt / & hinc multos errores irrepsisse pluribus in locis obseruaui: & maxime in Cornelio Celso in compositione pharmacoꝝ. quorum partes: et simplicium pondera male intelliguntur: & in eis multos uidi hæsitare. Idq; maxime ex figuræ superius positæ omissione euenit/quia fere passim in libris impressis / uel hiis proximis seculis scriptis compositio pharmacorum: ut infra descripta apparet. Exempli gr̄a piperis p. xxx. uel alio numero simili modo, sed quid litera p. aut quid numeri signi ficarent me diu ignorasse profiteor: & tandem ex antiquissimo libro in quo figura denarii apparet utrunq; deprendi: uidelicet literam p. pondo significare: & ex pluribus lr̄is x primam denarium: reliquas numerum significare/ut infra piperis. ⚹ xx. quod significat piperis pondo denariorum uiginti, & hoc exemplo reliqua intelligi possunt, Simili modo in Plinio multotiens hanc figuram deesse obseruaui, Maxime cum precia rerum describit, Verbi gratia cinnami pretium in libras, & sequit͛ numerus sine pretio: sed deficit figura de

narii/uel sestertii: et intelligi debet cinnami pretiũ in libras denarii uel sestertii.xx.uel.xxx. aliquando libræ desunt aliqñ loco sestertiorum positæ sunt: et e contra. Hæc quæ ex trãspositione/uel omissione figurarum errores / et difficultates multis afferre cognoueram, ex occasione denarii apponere nolui. scientes nonnullis qui fortasse hæc ignorabant, non inuideant, nec mihi arrogãtiæ tribuãt si non nulla studio do cẽdi, quæ fortasse quibusdã friuola uidebũtur, non omitto: et ex hiis puto humidorum/ et siccorum mẽsuras antiquas repe riri/ et nr̃is satis commode conferri posse. pro quorum pleniore tractatu ex occasiõe pedis aliqua de mẽsuris terræ et spacio rum addere libet/quas omnes Columella libro.vi.ponit: et declarat: quẽ locum hic citare sufficeret: et si Varro/Plinius fere eadem scribant / sed ex Columella quædam pauca breuissime colligam, ut easdem nostris conferre possim, et a mi nimis ordiar: superius diximus sexdecim digitis constare pedem / quinque pedibus passum antiqui constituerunt. centum et uiginti quinque passibus stadium. octo stadis milliarium, a mille passibus: quia tot constat appellatum: Et hiis mensuris antiqui et maxime latini passim interualla regionum: et prouinciarum metiebantur: ut omittam schenos qui triginta stadiis/et parasangas quæ quinquaginta constabãt. Agricolæ uero aliis ex eisdem tamen principiis confectis utebantur. s. pede & digitis: ut Plinius libro decimo octauo cap.iii. Varro libro primo cap.x. Et Columella loco superius adducto attestantur: ex quibus duas solummodo nunc adducam, quæ frequentiores fuerunt. Et ideo eas declarare, & nostris conferre operæpretium fore uidetur: aliæ ibidem, & alibi legi possunt quibus nihil addi conuenit. Sed tãtummodo has duas adducere, & conferre libet. actus, & iugera frequentissi

mæ, & fere communes fuerunt antiquorum agricolarum mē ſuræ, & maxime Romanorum. actus undiq; pedibus centum & uiginti conficitur: duplicatus quocunq; eius latere iugerum fit, quod pedes ducentos / & quadraginta longum eſſe debet, & centum & uiginti latum, & in pedes quadratos diſtributum uiginti octo millia / & octingentos in ſe habet / ut ſuperius ex Columella dictum fuit: & in huiuſmodi minimas partes diuiditur. Quia aliter commode huiuſcemodi ſpatia metiri non poſſunt: niſi in certas & minimas partes redigantur. hiis ita conſtitutis fortaſſe quiſpiam requiret, ut rationem menſurandi agros apponerem: quæ extra propoſitum uidetur, & per Columellam auctorem luculentiſſimum loco ſuperius adducto ſatis commode conſcribit᷑: ſed quia codex in plurimis / & præcipue in numeris, in quibus tota uis conſiſtit / corruptus eſt: operæprecium fore putaui eius primæ conſtitutionis menſurarum, ex qua uniuerſa ratio deducitur, nõnulla loca, quæ corrupta ſunt, corrigere: & aliqua interpretari, & declarare, & in primis admonere conuenit auctorem ipſum iugerum, ut commodius metiri poſſet, in Aſſem conſtituiſſe, & in hoc etiam noſtri temporis agrimenſores immitantur: qui metiendo agros noſtros in denarios, & libras hos diſtribuunt / & eis computant quantitatem terræ. As ſeu libra / ut in ſeſtertio declaratum fuit / ducenta & octuaginta octo ſcrupula capit. Ideo iugerum ad eius exemplum in totidem partes diſtribuit: Et quia aliquando etiam minora terræ ſpatia ueniunt in extimationem, ſcrupula diuidit in ſemiſcrupula: Et ideo prima pars / & ſic minima iugeri erit quingenteſima ſepuageſima ſexta totius: quia tot ſemiſcrupula in aſſem cadunt, & in hoc numerus corruptus in Columella poſſet aliquibus errorem inducere. Legitur enim nu

mero ſcrupulorum, videlicet ducẽtorum & octuaginta octo. ſed duplicatus legi debet: & ſic quingentorum ſeptuaginta ſex. hiis ita conſtitutis unicuiq; harum partiũ ſuos pedes proportione ex ſumma uiginti octo millium, & octingentorum tribuit quibus quadratis diximus iugerum conſtare. ponamus exemplum: in prima parte ut clarius reliqua intelligantur, & in hoc officio ĩterpretis Columellæ fungamur. diuiditur iugerum in quingenta & ſeptuaginta ſex ſemiſcrupula: quia tot numero in aſſem cadunt: & unicuiq; harum partium quinquaginta pedes tribuantur. Si quingenties ſeptuagies ſexies, ideſt pro numero ſemiſcrupulorum multiplicentur, uiginti octo mille / & octingenti eſſe reperientur: Itaq; in huiuſmodi parte iugeri quinquaginta pedes quadratos eſſe dicas: uel ſi in ſcrupula diuidas, qui ſunt ducenti & octuaginta octo in huiuſmodi parte centum pedes quadratos ineſſe reperies: & ſic proportione reliquarum partium uſq; ad integrum aſſem/quo iugerum intelligitur computando ratio deducenda eſt/ut clara ſit. & codex pluribus in locis/ & maxime in numeris corruptus hac ratione/ & computatione corrigi poteſt: quam ulterius fortaſſe proſecutus fuiſſem in menſuris agrorum/& diſtributione plantarum declarando/& interpetrando Columellam: niſi extra propoſitum uiſum fuiſſet/& ueritus eſſem id mihi potius arrogantiæ/q̃ ſtudio docendi aſcribi. Cum neq; eruditius/neq; elegantius res pertractari poſſit. aliqui tamen loci corrupti corrigi poſſent: ſed non deerunt: qui melius q̃ ego intelligant, & corrigant. Iam ſatis ſuperq; ſit mihi homini occupatiſſimo: & variis & moleſtiſſimis negotiis implicito: & ut alia omittam, iam decem filiorum patri ſeſtertio iam pluribus annis perfecto ad demonſtrandos antiquorum mores, hæc pau-

ca insuper aggregasse / & congessisse, pleraq; uero alia quæ olim studio vigente comentauerá negotia núc supprimunt: quæ tamen & ipsa aliquãdo fortasse edentur si vita & otium suppetat.

F I N I S.

Quæ absente auctore librarioꝝ in curia corrupta sunt sic corrigito.

Priscoꝝ nũmoꝝ, pagina.1.linea.2.
Et necessaria, cœpisse pagina.3.li.3.
Et cõmodo repertas.pag.eadẽ li.6.
Quem furatum pagina.4.linea.9.
Causam præstiterint.p.eadẽ.l.7.
Potest? si ad pagina eadem.l.21.
Illi,& postea mali pagina.5.li.13.
Conditiones federum.p.6.li.5.
Diuersissimis pagina.7.linea.7.
Centum talento pag. eadem.li.24.
Videri possunt pagina.8.linea.3.
XV.M.assium pagina.9.linea.5.
Huiusmodi denariorum p.10.l.5.
De hoc denario pagina eadẽ li.6.
Lxxxiiii.M.pagina eadem linea.7.
Pondus denariorum pa.eadẽ. li.20.
Fecisse coniecturam pa.11.linea.4.
Sed qua alterum pagina.12.li.16.
Qui scribit.C.Cæsarem.p.13.li.1.
Et Varrone libro pag.eadem li.29.
Addita tertia parte unius scilicet denarii pagina.16.linea.12.
Ducẽtis quinquaginta denariis pro singulo pagina eadem linea.22.
Eandem summam promissi diuersis pagina eadem linea.29.
Aduerbia, Cũ ad multiplicationem pagina.18.linea.16.
Apposita fuerint pag.eadem li.17.
Quãtitatẽ p se reperiũt.p.eadẽ.l.19
Item de pari & impari.p.eadẽ.l.27
Multiplicari deberent.p.19.li.20.
Ibi legit hoc. Deciens huius deciẽs.
Si corrupte, uel aliud &c.p.19.l.26.
Apponi desierit pagina.20.li.7.
Capite decimo circa medium pagina.22.linea.13.
Denarioꝝ poposcisse.p.eadẽ.l.29.
Per duo.ll.&.s.pagi.23.linea.14.
Eadem pene figura pa.eadẽ li.15.
Eandem libro eodem pa.eadẽ li. 29
Emptam sed reuocata p.eadẽ.l.30.
In vita Aelii Caballi pag.23.li.21.
Existiment Cum in nulla p.25.li.3.
Diuersimode existimat p.eadẽ li.9.
De eius rapacitate pag.eadẽ.li.29.
Nunc aliud agenti pag.26.linea.1.
Et maxime cum ea pa.eadẽ.linea.4.
Recto sensu pagina.27.linea.12.
Xlv.m.pagina eadem linea.17.
Materia præcipui pagina.28.li.1.
Primo demonstrat pagi.eadẽ.li.6.
Spiculatoribus diuisisse p.eadẽ.l.12
Quartæ Decadis pagi. eadẽ li. 26.
Qui fere septem scrupulorum pagina.32.linea.27.
Coniectura Comprehendi: pagina eadem linea.30.
Armoꝝ fideiussores pa.34.li.22.
Et cum mos pagina.35.linea.27.
Cui bello Gallico pag.36.li.13.
Mos est persolui pag.37.linea.9.